Школярка з предмістя

Щоденник, дописаний з уяви

Насамперед

Колись (може, й у іншому житті) моя бабуся привчала мене до щоденника, мотивуючи це тим, що я повинна розвивати писемний стиль. Мені було в облом під вечір сідати за свій товстий зошит і записувати в нього пісні шкільні події. Врешті-решт, кого це зацікавить? Але бабусю не слухатися було неможливо, бо вона завжди мала рацію. Щоб її не засмучувати, я нашвидкуруч шкрябала короткі речення, пам’ятаючи, що стислість — сестра таланту. Яка ж я була дурна! Зараз, знайшовши того щоденника серед своїх перших поетичних спроб, конспектів і шкільних творів, які бабуся зберігала у чотирьох коробках з-під чобіт, я мало не ревіла. Сухі факти лишилися, а мої рефлексії з того чи іншого приводу почали забуватися. Щоправда, вони частково поновлювалися, коли я заплющувала очі і уявляла себе школяркою. Але від того виникало враження, що я вибірково переглядаю кадри із давнього фільму.

…Я вже кілька років мешкаю на батьківщині самотнього принца, якого зрадили всі, навіть мати. Навчаюся, і якщо дотягну до кінця, то буду таки піарником з екологічних проблем. Звісно, маю підробляти в одній приватній фірмі, щоб згодом в ній же й мати пристойну посаду. Давно не дивуюся, що смажену бульбу тут споживають з мармолядою, прагматично ставляться навіть до найближчої рідні і прораховують своє майбутнє, як на калькуляторі. Студентські вечірки, легкі наркотики і подорожі автостопом найближчими державами — цього я вже скуштувала. І тепер, гортаючи сторінки своїх недолугих записів, наповнюю їх призабутими відчуттями… Можливо, дещо й прибріхую, тобто дофантазовую вже з позицій себе — сьогоднішньої. Але роблю це винятково для власного задоволення та ще й для удосконалення писемного стилю, як того хотіла моя люба бабуся. Вона й зараз

переконана в тому, що її онука досягне великих висот в обраній справі, бо "ніщо не минає, окрім марного". Не минулася і її наука…

Початок вересня

Як і всі нормальні люди, я не любила понеділка. Після вихідних і вчителі мляві, хоча не витанцьовують на дискарях до глибокої ночі. Тому вони ніби ще й гніваються на нас, що ми посходилися до школи. Ось і кєра вчепилася мене: їй, бачте, не подобаються мої негритянські кіски. Можна подумати, що я в захваті від її укладки часів молодості моєї бабусі! Ну, я й сказонула, що не долар, щоб усім подобатися. І тут почалося… Найбільше дісталося моїй мамі, яка вже шостий рік сидить у Греції на заробітках. Тобто вона, звичайно, не сидить, а працює: доглядає одну стару жилаву пані, яка щоранку купається в морі за будь-якої погоди. Мама теж мусить бовтатися в холодній воді, щоб та пані, не дай Боже, не пірнула востаннє. Старій після такої купелі нічого, а мама застудила нирки. І кєра їй заздрить! "Твоя мама там заробляє гроші, а ми тут за копійки вчимо таких сиромудрих, як ти! І ніякої подяки! Тільки пискують! Обвішалися мобілками та плеєрами, а в головах порожньо!"

Мене понесло, і я порадила кєрі також поїхати в Грецію… Її заклинило. Я вкусилася за язика, та було пізно: вона вже строчила в щоденнику зауваження. Смішна жінка! Хто читатиме її приписи! Бабуся? Так ми з нею домовилися, що вона берегтиме своє серце і не переступить порога до школи, а також не зазиратиме в щоденника. (До речі, серед моїх однокласників багато хто навіть не носить його в заплечнику). Мама б ніколи не підписалася під такою угодою, а бабуся пропозицію прийняла в обмін на мою стовідсоткову правдивість. Тому я завжди все їй кажу так, як є. І сьогодні повідомлю, що мене виховували в школі. Бабуся зреагує спокійно (я це передбачаю!): якщо не можна вплинути на ситуацію, то слід її прийняти як необхідність. Була б я не така лінива, — записувала б за бабусею всі її крилаті вислови, щоб потім повчати своїх онуків. Але до цього в мене не доходять руки…

Моя бабуся колись теж учителювала, тому в неї на школу алергія. І в мене! Особливо зараз, коли в класі ніхто не вчиться, а відвойовує "бали". Кожен уже визначився із майбутнім, зубарить по суботах і неділях під наглядом репетиторів, а на уроках від нудьги гортає під партою журнали з ідеальними тілами, обличчями та усмішками. Коли я про це кажу бабусі, вона сплескує руками, від чого окуляри сповзають на носа: не може бути! Може, бабусю! Вона згодом переконалася, що так воно і є, коли до неї зателефонував голова батьківського комітету і запросив на збори, щоб "поговорити про оцінки". Він так, не криючись, і сказав! Бабуся зауважила, що оцінки учням — то справа вчителів. І почула у відповідь: "Ось так ви дбаєте про свою онуку!" І тоді моя бабуся не витримала й написала до кєри записку. Я здогадуюся, що там було. Кєра аж зблідла, коли її читала, і, незважаючи на мою присутність, згарячу вигукнула: "От придурок!" Це, звичайно, про батька моєї однокласниці…

Мені шкода бабусю. В нашій школі вона не витримала б і тижня. Навіть знаю, з чого б почався конфлікт: син завуча пролетів би, як фанера над Парижем, бо бабуся не поставила б йому омріяні дванадцять балів, оскільки знання його не перейшли межі шостого класу. Але цього ніхто з вчителів не помічає, як не помічає і дерік, який намагається витягти з нього кліщами хоч кілька речень бодай раз на місяць. Хоча питання ставить примітивні. Як у тому анекдоті… "Своїх" питають: "Коли відбувались національно-визвольні змагання під проводом Богдана Хмельницького 1648–1654 років?" А неблатових: "Назвіть поіменно всіх учасників тих славних подій!" Я співчуваю деріку — йому теж важко. Він дуже зайнята людина — має приватний базарчик, депутатствує в міському парламенті та ще й у якійся партії серед провідників. Він під’їздить до школи на іномарці, обережно оминаючи вічні баюри перед входом, не забуває перехреститися до Матері Божої (її біла статуя — причина йому пишатися перед батьками), входить із запізненням до класу і виходить з нього задовго до кінця уроку… Але це так, до слова…

Отож, про бабусю. Вона колись розповіла мені, як єдиний раз взяла гріх на душу, бо йшлося про дуже талановитого і мудрого хлопчика,

який не особливо напружувався з розділовими знаками, оскільки його мізки були зайняті винаходами. Тоді випускники-медалісти мали пільги — їх зараховували до інститутів без іспитів. І бабуся (так і не зізналася, яким чином) "вирівняла" йому оцінки. "Але граматику він знав!" — виправдовувалася бабуся. У мене нема причин їй не вірити…

Одна біда — бабуся консервативна щодо мого одягу і макіяжу. (Вона й сама довго кремпувалася, доки ми з мамою переконали її, що штани — це тепло і зручно, ще й на колготах можна зекономити, тому наважилася таки одягти джинси, щоб ходити у дворі, а потім в них влипла — не знімеш…) Вона жахається облич і написів на футболках, топіків до пупа, шортів і чорних бюстгальтерів під білими блузками. Вона благально позирає на мене, коли я сідаю перед дзеркалом з усім асортиментом помад, тіней, рум’ян і туші. "Бабусю! — застерігаю я. — Без нервів!" І вона, зітхаючи, виходить із кімнати.

Бідна моя! (Ну, це я даремно, бабуся не потребує такого співчуття — вона самодостатня кобіта з молодим голосом та іронічним поглядом. Причому, найчастіш іронізує із самої себе…) Мало того, що мама підкосила її раннім шлюбом із моїм тоді ще безвідповідальним татком — молодим спеціалістом з туманними перспективами на майбутнє, так старенькій (їй на той час було трохи за сорок) довелося мало не з пелюшок дбати про мене, і вона пішла на пенсію за вислугою років, щоб дати молодому подружжю займатися кар’єрою. ("Тоді це слово перестало бути лайливим", — часом казала бабуся).

Я не пам’ятаю вихідного, в який би ми сиділи вдома. Моє естетичне виховання почалося із лялькового театру. Цирк бабуся не любила (вважала його видовищем неінтелектуальним), тому вряди-годи мене туди водили батьки. Коли не сварилися "на все життя"…

Потім бабуся привчала мене до опери. Щоправда, так і не привчила. Мені було років сім-вісім, коли я побачила на сцені замість Попелюшки чи Білосніжки дебелу цьоцю в декольтованій сукні, яка дуже роззявляла рота і просто верещала. Я, вихована в безпосередності, вголос

засміялася. На нас поглянули з усіх боків осудливо. Бабуся почервоніла, схопила мене за руку і потягла до виходу. Як назло, ми сиділи не скраю. Мені здалося, що зашипіло сто гадюк, доки ми переступали через чужі ноги. З переляку я так і не стримувала сміху. А бабуся ледве не плакала… Вже на. вулиці докірливо промовила: "Хіба ти не зрозуміла, що це не вистава в дитячому театрі… Там герої часто звертаються до глядачів — і ті відгукуються. А оперний спектакль інший. Треба слухати музику…"

В той день ми невчасно повернулися додому і я вперше стала свідком найграндіознішої сварки: мама затовкувала татові речі у дві старі валізи, вигукуючи щось про сільських хлопів, зацофаних і ще якихось. Сам тато курив на ґанку і навіть не повівся на нас із бабусею… Він, певно, розумів, що нікуди не нестиме цих валіз, бо йти нема до кого, окрім до старої самотньої тітки, яка мешкала на сусідній вулиці в хаті, схожій на літню кухню. Він звідти й до нас прийшов…

Бабуся не любила тата, але співчувала йому. Бабуся любила мою маму, свою єдину доньку, але вважала її винуватою в сімейних сварках. "Жінка має такого чоловіка, на якого заслуговує…" Мама на ці бабусині зауваги спочатку навіть сердилася.

Я тоді не уявляла навіть, що колись тато нас покине. І не могла зрозуміти всі мамині звинувачення в його бік. Чого їй не вистачало? Тато рано йшов на роботу і пізно повертався. Часом працював по суботах — на "шабашці". Приходив веселий, жартував, обіймав маму, підкравшись, коли вона ліпила вареники чи нарізала овочі. Мама вдавала, що їй таке не до вподоби, могла часом й мукою сипонути межи очі. Але потім витирала татове обличчя рушником і цілувала… Тоді я обов’язково підбігала до них, підскакувала, щоб тато підхопив мене на руки, і обіймала обох. Мені й зараз часом сниться, як мої молоді тато й мама цілуються біля вікна. І їхні щоки аж пашать…

Отак ми й жили до того часу, доки нам вистачало грошей, тобто доки тато мав роботу… А коли він її втратив, тоді сам зібрав речі і пішов

до тітки. Мама його не зупинила. Бабуся провела до воріт і вибачливо спитала: "Ти не погарячкував?" Тато махнув рукою… Може, й полегшено зітхнув, що нарешті йому ніхто в голові не робитиме дірок.

Він приходив щонеділі до мене, а мама перед самим його носом виходила з двору — гарно вбрана, намальована і нібито весела. Зараз я розумію: цим вона демонструвала свою непоступливість.

Тато кілька місяців перебивався випадковими заробітками, без особливого успіху з'їздив кудись в Росію, повернувся з відмороженими пальцями, але привіз мені справжню дублянку. Мама цьому фактові не втішилася, я ж зраділа шалено, бо такої моднячої речі не було навіть у старшокласниць. Він просидів у нас до полуночі за розмовами зі мною і бабусею. Мама гонорово пішла спати зразу після вечері. А жаль… Я сподівалася на інше…

Тато згодом розкрутився, возив від німців секонд хенд, непогано на тому заробляв і навіть допоміг бабусі грошима, коли наш приватний будинок (йому мало не сто літ) "потребував інвестицій". Так казала бабуся. Мама лиш пирхнула у відповідь і згодом майнула до приятельки в Грецію. Та обіцяла прилаштувати її в пристойну родину покоївкою. Бабуся аж за голову схопилася: "З університетською освітою!.."

Так ми лишилися удвох з бабусею на всі чотири кімнати, кухню та неопалювану мансарду. Мама надсилала нам щомісяця двісті доларів — цього вистачало, щоб у хаті було тепло, а в холодильнику повно. При цьому бабусі вдавалося економити, так що вона мала свій "недоторканий запас".

Наш дім видавався аж занадто великим для двох, і до бабусі щоосені зверталися якісь її давні знайомі, щоб вона одну кімнату здала квартирантам. Аргумент був один: "Хіба вам не потрібні гроші?" Грошей, звичайно, багато не буває, але бабуся дотримувалася тих засад, що людина витрачає стільки, скільки в неї є. "Ти можеш собі уявити, —

казала вона, — щоб у маминій кімнаті замешкала чужа людина?!" І поглядала на мене, не сумніваючись у відповіді. Звісно, я б цього не хотіла. Мама завжди була з нами: ми по декілька разів на день згадували її з різних причин. Ну, наприклад, коли заварювали бергамотовий чай, бо це вона вперше привезла духмяний пакунок, а вже потім ним позавалювали всі крамниці. Або коли мені дарували якісь парфуми, і бабуся відразу їх порівнювала з маминими: легші вони чи важчі. "Так не можна — це ненормально! — переконував мене мій хлопець. — Ви самі себе накручуєте, тому так важко переживаєте її відсутність!"

А ми інакше не можемо…

Ще початок вересня…

В очах усіх наших сусідів ми з бабусею виглядаємо нешпарівними господинями, бо кілька соток нашого городу давно перестали засаджувати бульбою, тоді як всі навколо рвонули захоплювати навіть пустир із шаленістю ірландців в Америці, коли вони мчали на конях новими землями і кидали свої капелюхи, позначаючи межі володінь. Я такий процес спостерігала в одному із фільмів, де ще не розлучені Том Круз і Ніколь Кідман грали закоханих. Ми ж посіяли дрібні квіти, шовкову траву у білу смужку і влаштували таку собі галявинку в кінці старого саду, на якій часом опалювалися, простягшись на старому коцику. Або всідалися підвечір з книгами в руках і тацею трускавок чи вишень. Два мішки бульби, що привозив тато від своїх сільських родичів в листопаді, нам вистачало на всю зиму. І не треба було влітку стовбичити із сапкою, кропити бадилля від колорадського жука, а восени вигрібати із землі то дрібну, то поїджену ненажерливими жуками, то зіпсуту із середини. "Можна й обмежити себе в споживанні, — казала мені бабуся, — бо та бульба вся йде в стегна. Он, поглянь, як тримається Едіта П’єха!" ("А хто це?" — питала я, вихована в іншому музичному просторі…) Тому ми з нею мисками їли вівсянку з горіхами, родзинками, курагою і медом, забувши про картопляні пляцки, кнедлі та палюшки. І час від часу згадували, як один із сусідських гостей,

від’їжджаючи до Канади, вже йому ріднішої, прощався, дякував і казав, що за все життя не з’їв стільки бульби, скільки за останні два тижні.

Ми хоч і мешкали у "приватному секторі", де кожна родина заводила як не кролів, так курей або качок, бо неподалік було мулисте озерце, та ніколи не мали господарки. Бабуся розповідала, що цю "політику" запровадив мій дідусь (я його не пам’ятаю — він помер, як мені ледве виповнився рік). Так от він вважав, що у дворі має пахнути бузком та матіолою, а не пташиним послідом. І щоб двором можна було прогулятися набосяка, не ризикуючи натрапити на "міну". Тому фауну у нас представляли пси. Я пригадую жовтаву Ніку — бабуся її називала "дворянкою", бо вона ніколи не заходила до хати, доки було тепло надворі. І лишень пізньої осені милостиво дозволяла занести себе до веранди. Там на підстилці зі старого ліжника вона пересиджувала зиму, тричі на день шкрябаючи у двері, щоб її випустили "до вітру". Потім був великий чорно-білий пес, який толочив наш квітник і ганяв усією вулицею, як дурний, хбч мав би оберігати дім. Його принесла моя довірлива мама від якоїсь бідної жінки, що умовила її узяти мале песятко, бо, мовляв, не може його прогодувати. Мама вагалася, допитуючись, яким воно буде згодом на зріст. Жінка запевнила, що не виросте більшим за пікінеса… Може, той пес і не виріс би на її харчах, а на наших вигнався, як сусідський козел, та ще й користі від нього було, мов із козла молока. Згодом він по-зрадницьки втік.

То був час, коли мало не вся дітвора марила завести сен-бернара. Американський фільм про мудрого пса, який хоч і шкодить на кожному кроці, та завжди рятує від нещастя, я знала напам’ять, бо тато мав необачність подарувати мені відеокасету і благала, щоб мені подарували ще й сен-бернара Бетховена, як у фільмі. Мій покладливий тато вже підшукав щенятко, але за нього треба було заплатити, як за теля. Він про це сказав не мамі, а бабусі. І вони удвох поїхали до знайомих… Увечері повернулися. Із-за пазухи тато вийняв маленький буро-чорний клубочок. "Сен-бернар!" — втішилася я. "Ні, — сказала бабуся. — Це ротвейлер!" Я не встигла розчаруватися, як те мале щеня підповзло до мене і поклало на мою ногу своіа лобату голівку. Воно було

таке миле і беззахисне, що мене не довелося переконувати: ротвейлер нічим не гірший за сен-бернара… Так що відсутність бульби на городі зумовлювалася ще й тим, що нашому псу потрібен був простір для гульні. Не виганяти ж його з двору, щоб він десь копирсався у смітниках і ще набрався якоїсь біди!

Отож насправді нас не двоє, а троє. Пес, розбещений нашою увагою, спить біля бабусиного дивану, своєю потужною лапою відчиняє всі двері і не любить залишатися вдома сам. "У нього — клаустрофобія, — визначив причину несамовитого гавкоту і скавуління мій хлопець. — Коли ви зачиняєте його самого в домі, — він лякається замкнутого простору". Бачте, якого я маю мудрого кавалера!

До речі, пес його визнав за свого: біжить до дверей, коли він заходить, смикає з радості своїм обрубком хвоста і навіть дозволяє собі покласти хлопцеві лапи на плечі. Добре, що ті лапи завжди помиті після прогулянки… Я так гадаю, що псові просто не вистачає чоловічого спілкування. Тата він бачить мало — той зайнятий своїм дрібним бізнесом і приходить до нас без будь-якої системи: то забіжить вранці в неділю, коли я ще сплю, то зайде увечері в п’ятницю, коли я поспішаю на побачення. Наші розмови — як есемески. І я бачу, що він все частіш незадоволений моєю поведінкою. Та не каже про це вголос. А що йому казати? Він же пішов від нас…

у мене, або гірше. Словом, ми так репетували, що влетіла кєра. Вона з порогу обізвала нас невдячними і невихованими, бо нам невтямки, що за кілька місяців ми станемо "на широку дорогу життя" (любить жінка такий пахвост!), а на ній нас підстерігають прикрі несподіванки… Якби не задеренчав наш хрипкуватий дзвінок, вона би змалювала наше майбутнє таким гидотним, що хоч зразу випий трутки!

Та настрій мій зіпсувала не кєра, а мій хлопець. Він, виявляється, такої думки про жінок… Не скористаються рівними правами… Я не чекала від нього такого вибрику. Увечері, коли він звично зателефонував перед десятою, я не підняла слухавки і заборонила це

робити бабусі. "А якщо це не він?" — запитала бабуся. "Тоді нас нема вдома", — відповіла я.

Якщо ж бути до кінця чесною, то мені просто хотілося з нього попити трохи крові, і я шукала причини. Тоді в моїй легковажній голові ще не гніздилася проблема рівноправності у шлюбі. І зрозуміло чому: мій хлопець збирався їхати в столичну академію, бо з неї легше здиміти за кордон, вигравши якогось гранта. "Мої діти мешкатимуть у Флориді!" — гордо заявив він бабусі, яка полюбляла заводити розмови про плани на майбутнє. їй тоді здавалося, що амбіції мого хлопця мають на мене вплив… Я ж, звичайна школярка з передмістя, не поспішала настільки глобалізуватися, щоб метушитися в черзі за американське громадянство. Позбавити себе добровільно усього, до чого звикаєш з часів несвідомого дитинства, — це не моє. І потім, бабусю й у кайданах не витягнеш з нашого двору…

Та коли бабуся заварила мелісовий чай і покликала мене на кухню, я почала в неї допитуватися про своїх батьків.

— Бачиш, — сказала бабуся, — твій тато почувався у нас безправним, бо прийшов у чужу родину за зятя. Ну, ніби на все готове… І від того комплексував. Тому намагався заробляти більше, щоб довести свою спроможність. Хапався за всі "шабашки"… Мало звертав увагу на мамині потреби. Вона ж була зовсім молоденька — хотілося десь піти між люди, до своїх однокурсників, на вечірки. А він стомлювався і волів добре виспатися, ніж десь іти. От і почали сваритися… Із-за дрібниць. Конфлікт прав… Він мав право на відпочинок, а мама мала право на розваги.

— Ти глузуєш з мене! — розсердилася я. — А якби вони жили окремо, тобто мали своє помешкання…

— Дитино моя, якби вони жили у своєму помешканні, то не дали б ради з тобою! І волікли б тебе заспану у дитсадок, а там би ти

застуджувалася раз на тиждень, і мама б сиділа з тобою вдома, і кинула б університет…

— І не поїхала б потім з університетською освітою покоївкою в Грецію!

Бабуся печально поглянула на мене.

— Твою б дотепність, та в мирних цілях.

Я довго не засинала — згадувала усе приємне, що мала в дитинстві: помаранчевий дух взимку, ранні трускавки у травні, морозиво у дитячій кав’ярні, нові лаковані сандалики і рожеве легеньке платтячко, вазонки розквітлих азалій та цикламен, що приносив тато у січні, на мамин день народження. А втіха від застуди чи грипу, коли вже нема температури, але я ще лежу в ліжку і читаю товсті пригодницькі романи, умліваючи від переживань закоханого героя, якого розлучили з дівчиною… Я навіть не почула, як почала плакати. Сама не знаю чому. Це міг би пояснити мій хлопець, зациклений на психології, але тепер він, може, вже й не мій…

Хоча куди йому від мене подітися? Кому ще він так відверто розповість про свої наполеонівські плани? І хто його підтримає в його намірах, як не я? Він сам зізнався, що мудрішої за мене дівчини не зустрічав. Коли я це сказала бабусі, вона розреготалася: "А він, окрім тебе, в когось закохувався? Теж мені — досвідчений серцеїд! Та кожна нова дівчина, яку він вподобає, видаватиметься особливою!"

Я, до речі, не впевнена, що мій хлопець колись закохається в когось іншого…

Середина вересня

Мама телефонувала нам по ночах, бо так було дешевше. Я зривалася першою, хапала слухавку і кричала: "Мамо!" Мамин голос був завжди схвильований: "У тебе все гаразд? А як бабуся?" Ті кільканадцять хвилин були присвячені, як на мене, другорядній інформації. А хотілося сказати мамі зовсім про інше… Та хіба годиться в таку далечінь посилати месиджи про шкільні трафунки чи про мого (чи вже не мого?) хлопця!.. Звісно, ні.

Після нічних розмов нам з бабусею відлягало від душі і ми могли собі дозволити ворожіння на картах. (Бабуся приховувала це своє уміння, бо вся б вулиця бігала до нас, як по свячену воду). "Задумуй бажання!" — казала мені бабуся і клала підряд чотири тузи… І завжди у неї все сходилося — моє бажання мало здійснитися. Цікаво, чи не вдається вона до дрібного шахрайства?

Але наступного дня, коли мені щастило "здерти" контрольну чи уникнути виклику до дошки, я переконувалася в бабусиній правдивості.

Я вже тиждень не розмовляла зі своїм хлопцем. Назло йому пішла на дискарю із сусідом — він навчається на ветеринара і кілька разів рятував нашого пса, як той розпанахував собі лапи. Пещений домашній пес не передбачав, що на вулицю фест файні господині викидають шкло…

Ми з сусідом ніколи особливо не товаришували, хоча колись однією дорогою ходили разом до школи. Я завжди була для нього малявка. Та й батьків він мав дуже пихатих — вони десь працювали в торгівлі, тому гнули кирпу. Одного разу я почула, як бабуся сказала татові, що вони такі відлюдькуваті, бо не хочуть нікому позичати грошей. А тоді були часи, коли всі сиділи без зарплатні…

Отож ми пішли з сусідом — на превелике здивування бабусі. Наші зібралися гуртом, вже дехто й "клюкнув" для сміливості. Музика гриміла, як завжди, але танцювали тільки кілька дівчаток-підлітків,

решта — тусувалися. Подруга моя пересмикнула плечима, побачивши мене із "собачим лікарем", бо теж мешкала на нашій вулиці, тільки у самому кінці. "Ти звар’ювала!" — прошепотіла вона мені на вухо, але я заперечливо хитнула головою. Не в тому гуркоті пояснювати, що два дні тому ми випадково здибалися в місті і ледве запхалися у маршрутку, яка довезла нас до наших загумінок. Хвилин двадцять ми їхали, притиснуті одне до одного, без будь-якої можливості вхопитися за поручні, тому він обійняв мене за плечі ще й штурхонув якогось неповороткого дядька, який нависав наді мною з іншого боку. Мені це сподобалося — мати охоронця. Вулицею ми йшли не в обіймах, але "запідруку" — це вже я осміліла. Потім трохи постояли біля воріт. Прощаючись, він цьомкнув мене в щоку. Просто так, по-школярськи, як сестричку. І це мені чомусь сподобалося… А наступного вечора підійшов до воріт і гукнув мене! Обізвався пес, потім вийшла бабуся, а потім і я… Ось і все.

Наші хлопці невдоволено дивилися на мене, ніби я зрадила їх усіх гамузом. Дівчата, крім подруги, вдавали, що їх ця рама не цікавить. Так я й повірила! Широкоплечий під два метри юнак, від якого заносить дорогим одеколоном і дорогими цигарками, вбраний в кращі зразки англійської легкої промисловості — і він для них порожнє місце?! Мій колишній хлопець прийшов пізніше. Побачивши мене з сусідом (ми саме танцювали), він спокійно став біля наших. І тут йому з усіх боків почали щось казати, безпардонно тицяючи в мій бік пальцями. До нього дійшло, що я танцюю не з випадковим партнером, а з тим, хто призначцв мені побачення. Він почервонів (що з цього приводу каже психологія?), рвучко розвернувся і пішов. Бай, бай, май лав!

А свого сусіда я вже майже любила! За все! За його високий зріст, за те, як він природно торкає мене за лікоть, як подає руку, як злегка притискає до себе в танці, як гаряче шепоче на вухо звичайні слова: "Хочеш пити?"

Коли сусід пішов покурити, перед тим питально зазирнувши мені в очі і покрутивши в руках цигарку, я була певна, що подруга мене задзьобає. Так воно й сталося. Вона налетіла, як коршун, і за хвилину

повідала мені, скільки у нього було дівчат. Ніби це могло мене зупинити. "Ну, то й що!" — сказала я. Але подруга, що вже звідала млості не лише від поцілунків (принаймні, так вона казала!), вирішила захистити мою цнотливість. Може, навіть прикрити її... своїм тілом. "Підемо додому разом!" — запропонувала вона. "Чого б це! Ми прийшли удвох, удвох і підемо!" — відповіла я.

Бабуся мені й раніш казала, що моя подруга має диктаторські замашки при низькому рівні айкю. Я гнівалася на таке: "Ти звідки знаєш, що вона немудра? З оцінок? Так сама ж кажеш, що шкільні оцінки — то ще не показник інтелекту!" Ось я й переконалася... Чого це вона так за мене хвилюється... Нехай про себе дбає!

Ми з сусідом не чекали останнього танцю, а перетнули тупцюючий натовп і вийшли із "акваріума" (так ми між собою називали це приміщення). Двадцять хвилин повільної ходи з розмовами про се, про те... Ось вже й на своїй вулиці. Сусід веде мене під руку, час від часу стискаючи її своїми гарячими пальцями. Я відчуваю, як в мені загорілося якесь вогнище і пече із середини. Щось дуже швидко ми підійшли до воріт. Світиться настільна лампа в бабусиній кімнаті. Загавкав у веранді пес. Сусід нахилив своє обличчя до мого. Я заплющила очі. Повіки тремтіли. Він легко поцілував мене в губи. "Яка ти ще мала!" — промовив з нотками жалю і зітхнув. "Це такий ґандж?" — спромоглася я на іронію. "Але ж мудра! — засміявся сусід. — Добраніч!"

Мимо нас протупотів гурт підлітків, за ним — моя подруга. Сама.

Коли я зайшла в дім, бабуся гукнула мене. Довелося показатися перед нею в такому ошалілому вигляді. Вона спокійно дивилася поверх окулярів.

— Добре повеселилася?

— Неперевершено!

— Щось ти дуже рум’яна…

Я заскочила в лазничку і поглянула на себе в дзеркало. Справді, щоки — як півонії. Умивалася під холодним струменем води і не відчувала, що гарячка відступає. І раптом я заціпеніла… Пригадала, як тулилася до тата й мами… Як пашіли їхні щоки… Значить, і в мене лихоманка від кохання!

Тієї ночі я не спала, а марила. Я просто викликала із своєї уяви видіння: ось ми удвох подорожуємо, може, навіть, і по Греції, у спортивному авті. Ось на океанському лайнері заходимо в бар. І на мені вечірня сукня, як на Кетрін Зета Джонс, коли вона зустрілася із своїм колишнім коханцем. Кажуть, що я на неї схожа… Ні, про це не треба, бо то було на "Титаніку"… Не на тому, де ді Капріо… Боже, який там океан, тут хоча би в Карпати вибратися!

Вже під ранок мені наснилася мама, яка їхала в "двоповерховому" автобусі. За кермом сидів тато в темно-синій маринарці, кашкеті і сонцезахисних окулярах. Більше пасажирів не було. Тільки на задньому сидінні розлігся наш огрядний пес.

Бабуся навчала мене змалечку, не зіскакувати з ліжка, а полежати із заплющеними очима, щоб не забути сон. Вона уміла розгадувати сни. Якщо сниться ліс — то чужа сторона. Якщо прозора вода в річці — на здоров’я. Якщо мутна — на хворобу. Печений хліб або піч — на печаль. Кров — побачення із близьким родичем. Я всього й не пригадаю…

З кухні давно вже пахло бергамотовим чаєм. Та бабуся мене не будила. І я перша обізвалася до неї:

— Бабусю, що таке, коли сниться пес?

— Матимеш нового приятеля!

— Ти жартуєш!

— Ні, перевір у соннику!

— І мама снилася в автобусі. І тато за кермом!

— Це добре!

— Чому?

— Бо мама й справді незабаром приїде…

Я примружила очі й уявила, як мама своєю винятковою ходою танцівниці, заходить у двір. Її пастельний костюмчик, світло-брунатні рукавички, чобітки кавового кольору і попелясте волоссячко потрапляють у фокус сонячного променя. Мама вдихає запах "антонівки": це бабуся готується до зими й обгортає кожне яблуко в папір, а потім вкладає в картонні коробки. Вона встає зі стільчика, обтягнутого старим овечим хутром, щоб тепліше було спині* й розкриває мамі обійми. Підбігає сполохано наш несамовитий пес і намагається доскочити й лизнути мамину щічку. А в цей час я повертаюся зі школи: влітаю у ворота з переможним погуком вождя червоношкірих!

Як не хочеться виповзати з-під ковдри!

Початок жовтня

Сьогодні наша украля надумалася перевірити, чи спроможні ми написати переказ. Тобто, не підглядаючи в ті потерті збірники, які щороку купують випускники за кілька гривень, щоб на іспиті вирвати потрібні листки, а залишок віддати своїм молодшим друзям. Для цього вона позичила урок в англійки та урок в математика і додала до свого.

Текстець був ще той. Ніякого сюжету, ніякої дії, лиш "роздуми письменника над долею рідного краю". А що там письменникові роздумувати? Нехай пише щось захопливе — і рідний край прославить… В кінці переказу — творче завдання: треба самому наплести щось таке, щоб пов’язати з лейтмотивом тексту. А якщо в тексті чужий мені лейтмотив? Бабуся справедливо зауважує, що нас і досі навчають не з того боку. Але то таке.

Два уроки я шкробала чернетку, і ніби вже й переказала "своїми словами, близько до тексту", як нагадувала украля, та ніяк не могла доштукувати до письменницьких роздумів свої. І вирішила піти навмання. "Про долю рідного краю зараз більше думають ті українці, що поїхали наймитами по всьому світу, бо якби вони сиділи дома без роботи, то їхні родини пішли б жебракувати…" Подруга штовхнула мене в спину: "Дай списати закінчення!" Я посунула зошит на край парти, а сама почала шукати в заплечнику ручку. Подруга засміялася, за що отримала зауваження. Мені не шкода — нехай списує. Якщо її айкю так зреагувало на мої слова, значить не все втрачено.

Ще один урок на переписування із чернетки… Можна здуріти! Під кінець в мене аж рука затерпла. А що буде на іспиті? Та так і буде. Принесуть нові збірники з двома сотнями текстів, ми їх дружно купимо, вирвемо листки… Щоправда, творчі додатки доведеться таки обмізкувати. Але коли то ще буде!

На перерві подруга підійшла миритися. Це було видно з того, як вона дістала з-під парти дві великі ранетки. Ми жували яблука і не згадували про мого сусіда. Мій колишній хлопець стовбичив неподалік і не смів підійти. Я не витримала перша: "Ти не хочеш скористатися своїм законним правом стояти біля нас?" "А маєте для мене яблуко?" — посміхнувся він. "Надкушене будеш?" — відгукнулася подруга. Крига скресла. Він якби знехотя підійшов, відкусив шматок яблука у подруги і так вже й залишився до самого дзвінка. В душі я відчувала над ним якусь зверхність, бо дивилася на нього, а думала про іншого. І від того мене починало лихоманити: нарешті я переживаю те, про що стільки

читала в грубих книжках, успадкованих ще від прабабусі, гімназистки-василіянки і випускниці учительської семінарії.

Після уроків зайшла кєра. Ми напали на неї з усіх боків, щоб вона нарешті зорганізувала давно обіцяну поїздку в Карпати, доки нема дощів. Кєра замахала руками, як вітряк. І почала нас виховувати: ми, бачте, тільки й думаємо про розваги, а це ж останній клас, тому потрібно наполегливо вчитися. Така материнська турбота вже всіх дістала! "Та ми ж вчимося..." — несміливо сказала наша вічна відмінниця. "Це ти вчишся! — заперечила кєра, — а решта тілька дарма штани протирають!" "Не всі ж у штанях, хтось і в спідниці.." — це вже я вставила свого п’ятака. "Ну, ви дивіться, яка мудра!" Кєра не приховувала своє "симпатії" до мене. Далі я почула про "неблагополучні сім’ї", в яких не займаються вихованням дітей, а тільки сподіваються на школу, про ідіотські зачіски (я, до речі, свої кіски розплела), про неповагу до старших. Повний капець! Ніхто в Карпати нас не повезе, а якщо згуртуємося самі, то вдома не пустять. І першою повстане моя бабуся...

Смішно сказати, але я частіш буваю на морі, ніж в Карпатах. На море ми щоліта їздимо з мамою, хоча вона й так засмагає в Греції і не дуже прагне у воду після моціонів старої пані. Мама їде зі мною, щоб я відігрілася на сонці і щоб ми нарешті наговорилися. Я люблю ці десять днів комфортного життя в приватному готельчику, вечірні посиденьки на терасі під шурхіт хвиль і тихі розмови з моєю мамою... У кого мама під боком, той мене не зрозуміє. От і цього літа ми там розкошували. Правда, останні два дні нам трохи попсув підстаркуватий грек, якому би годилося упадати за моєю бабусею... Але ж з нами бабусі не було, бо ні на кого полишити старого пса. Одно слово, той грек ніяк не міг заплатити за якісь сувеніри, бо хитрун-продавець намагався з нього здерти більше, ніж коштували дрібнички. Мама втрутилася і заговорила по-грецьки. Нащадок гомерівських шибайголів з розпачу віддав їй гаманець і попросив розрахуватися. А опісля відпровадив нас до готельчика, всю дорогу захлинаючись в подяках. Мама поводила себе стримано і гідно, подала йому руку, як сеньйора васалу. Що там казати

— грек, якби міг, зразу ж повалився би до її стрункіх засмаглих ніжок і почав би цілувати пальчики!..

Другого дня він приперся з якимось особливим терпкуватим вином і квітами з місцевого ринку. Довелося пообідню спеку пересиджувати з ним. Про що вони розмовляли з мамою, я дізналася потім, а те, що він з усього подивовував, було зрозуміло й так. Мама не приховувала від нього, що вже кілька років "наймитує" в Греції і мову вивчила з потреби самотужки. Грек підскочив на кріслі. Вдруге він повторив цей рух, коли дізнався, що мама знає добре англійську і сяк-так німецьку. Це його вбило наповал. А зовсім його розчавила звістка, що я — мамина донька, а не молодша сестра. І зразу спитався, скільки мені років. "їй — шістнадцять, мені — тридцять шість", — полегшила мама грекові обрахунки. Коли він пішов, я спиталася мами, навіщо вона так відверто з ним розмовляла. "Ти ще не розумієш, як буває у житті. Часом випадкова зустріч може все змінити..." — відповіла мама. "Ти хочеш за нього вийти?" — аж скрикнула я. "При чому тут "вийти"? Не збираюся ні за кого виходити! Може, мені буде потрібна його протекція... Він людина заможна, впливова, порадить комусь у гувернантки... Я б таку роботу потягла..." — і мама зітхнула, згадуючи примхи своєї жилавої пані. "Заможна людина відпочиває у нас?" — ніяк не вкладалося моїй голові. "Він не відпочиває, а подорожує. Йому цікаво побачити наш край. Що ж тут дивного!" — терпляче втішала мене мама, хоча могла й дорікнути за мої дурні питання. А й справді! Якщо він уже скрізь побував, то чому б і не заїхати на наші хутори?

Засинаючи, я згадала, як зітхнула мама, кажучи про роботу гувернантки. Я й так знала, що їй там несолодко, але вона не скаржиться, щоб ми з бабусею спокійно витрачали її заробіток. Яка я невдячна свиня! То одне мені треба, то інше! Ціла шафа дорогих лахів, придбаних ціною маминого здоров’я! І заревіла вголос! Перелякана мама кинулася до мого ліжка. Вона гадала, що я плачу в передчутті нашої розлуки, і почала заспокоювати, що приїде на кілька днів восени, бо стара пані ляже в лікарню на обстеження... Я не сміла їй зізнатися, що в мені ворухнулася совість. Хай би й справді цей старий пень чимось

допоміг мамі там, на чужині, де навіть приятелька взяла з неї гроші за те, що влаштувала її покоївкою.

Останні дні на морі я вже не стріляла очима в торгових рядах і не дозволяла мамі витрачати гроші на різні витребеньки. Мама посміхалася — вона розуміла мій стан: її донька почала дорослішати.

Вдома я з гумором розповіла бабусі про грека, який був ошелешений маминою молодістю і красою, аж вирішив лишитися в Україні… Обіцяв відкрити в нашому передмісті ресторан, у якому відвідувачів навчатиме танцювати сіртакі… І ми втрьох реготали, як ненормальні.

А з Карпатами мені не щастить. Я там була двічі ще дитиною — і все. Коли збиралися класом, бабуся мене не пускала. Казала: "Ти там скакатимеш, як коза, горами, а в мене серце буде не на місці". І я мусила вигадувати якусь поважну причину, щоб з мене не насміхалися за бабусині пересторо ги. Цікаво, якби мене туди повіз сусід, а не кєра, бабуся би на таке погодилася? Треба її про це запитати…

Середина жовтня

Бабусина вихованість не дозволяла їй допитуватися, чим таким особливим мене привабив сусід. Але це її турбувало, бо до мого колишнього хлопця вона ставилася приязно — "дитя біду знає". А до сусіда… Хоча в того дитяти біда була така ж, як і в мене. Його мати довго ниділа на медсестринську платню, бігаючи підпільно з уколами по хатах, а потім поїхала в Польщу, де влаштувалася за фахом в маленькій приватній клініці. Звісно, платять їй значно менше, ніж полякам, але значно більше, ніж у нас. Та ще й близько — приїздить щомісяця додому. Вона колись хотіла вивчитися на лікаря, але так і не змогла, і зараз всіма силами намагається переконати свого синочка піти в медінститут. А він уперся — тільки в академію на психологію. Я ж намилилася в універ на журналістику. Та ще питання, чи втраплю з першого разу, бо конкурс там великий. Бабуся дізнавалася, що коли не вистачає балів,

можна зачепитися на платному навчанні. Нічого собі! Це недешева перспектива! Отак — моє майбутнє таке ж туманне, як колись татове…

Але нічого… Якщо чесно, то вчитися на журналістиці мені не дуже й хочеться, просто там нема математики й фізики, а я перестала на них зважати, коли почула випадково розмову між мамою і бабусею. "У неї проблеми з точними науками…" — бідкалася мама. "Це не трагедія — вона ж стовідсотковий гуманітарій", — відповіла бабуся. Я не знала, що таке "стовідсотковий гуманітарій", але здогадалася: віднині можна буде не корпіти над задачками. І навіки вирішила це питання, списуючи контрольні то у вічної відмінниці (якщо пощастить!), то у свого колишнього хлопця. А для них писала твори на вільну тему — типу: "Як я провела літні канікули". Так нас мордували кожного першого тижня вересня кілька років поспіль. Бабуся з того приводу насміхалася: "І куди ж ви проводили ті канікули?

За місто?" Вона взагалі в мене часом буває злючкою. Напевне, тому, що не допрацювала в школі — саме тоді покинула, коли її вихваляли на кожній конференції та обдаровували грамотами "за високі досягнення на педагогічній ниві". Можете не повірити, але ті десятки грамот виглядають близнюками — всі однаково підписані.

Бабусині педагогічні здібності усі пішли на мене. Коли ми перебирали смородину, щоб пом’яти її у макітрі дерев’яною ложкою, засипати цукром і поставити на найнижчу поличку холодильника, вона пояснювала мені, що смородину так назвали, бо вона "смердить", а "сморід" — це не обов’язково неприємний запах, радше сильний. А слово "макітра" походить із двох слів — мак терти. А макогін — це така дерев’яна палиця, яка гонить мак стінками макітри. Тоді я була ще дошкільнятком…

Три дні я не мала звістки від сусіда. Він не телефонував і не підходив до воріт. Мені здавалося, що вже минуло ціле століття з того часу, як ми цілувалися на прощання. Ну, не ми… Він мене поцілував. Ще й, біднятко, поскаржився, що я мала. А між іншим, узимку мені стукне сімнадцять.

Американські школярі з Беверлі-хілз в такому віці бігають на побачення з контрацептивами ще й доповідають батькам, мали вони секс чи ні на задньому сидінні авта. Бабуся одного разу спробувала зі мною подивитися цей серіал… "Та це якась дурна кіножуйка!" — вигукнула роздратовано і вийшла на кухню. Ну, звісно, не "Червоне і чорне"! Я не поділяю її смаку. Мені б хотілося опинитися в такому привабливому котеджику, модерно умебльованому, з велетенською кухнею, де є всі сучасні прибамбаси — від посудомийки до різних міксерів і сокодавок. Щоб виходити з лазнички у білому пухнастому халатику з чалмою із рушника на мокрій голові, цілувати тата і маму і брати з її рук високу склянку апельсинового соку… А потім бігти до чистенького шкільного автобуса, який сигналить біля двору, вскакувати в нього і на ходу падати на сидіння… Поруч із якимось симпатичним боєм. І недбало промовляти: "Хай!"

"Красиво жити не забороніш! — сказала моя подруга, коли я не стрималася і розповіла про свої примітивні мрії. — Хіба тобі тісно в особняку?" Не тісно. Але в ньому зібрані меблі трьох поколінь — у спальні стоять без потреби два ліжка із світлого горіха з двома тумбами (це від прабабусі і прадідуся), у бабусиній кімнаті — важкі темні шафи і шкіряний диван повоєнних часів, у маминій — блискуча "стінка" з антресолями і низька тахта, в моїй — розсувний диван, куплений минулого року. Для осучаснення нашої хати треба викинути весь старий мотлох разом із килимами, запросити майстра, щоб він виготовив нові меблі такі, аби вони гармоніювали з кахляними пічками. Про це мріє моя мама. "Ще трішки, — обіцяє вона, — і ми все зробимо!" "Краще придбай собі квартиру! — радить бабуся. — Я капітального ремонту не переживу!" "А ми тебе на той час відправимо в Трускавець! Приїдеш — і не впізнаєш хати! — заспокоює її мама. "Отого я й боюся…"

Якщо він не зголоситься до п’ятниці, значить просто з нудьги пішов зі мною. Нікого іншого не було на обрії. А я, дурна, нафантазувала бозна-що. Хіба в його інституті нема вродливих студенток, щоб він запав на школярку?

Я нічого не чула на уроках, вдома не розкривала підручників, мляво відповідала на бабусині випитування, чи не болить голова, чи не знесилили мене "критичні дні". Вона навіть ладна була зателефонувати кєрі і попередити, що я захворіла, аби тільки не бачити, як я нехотя виходжу за ворота. Колись я би радо погодилася побайдикувати днів зо два…

В четвер я не витримала і поїхала до міста. А раптом ми знову зустрінемося на зупинці? Позазирала в магазини, постояла на площі, де дітвора каталася на поні, посиділа в кав’ярні за морозивом. Вперше в житті я відчула самотність. Гурти моїх ровесників кучкувалися у скверику: там були й дівчата, розкуті й розмальовані, в смугастих підколінках і кросівках. А я пишалася в лакованих мештах на високих обцасах — і нікому не була потрібна.

На зупинці ми не зустрілися. Я їхала в набитій маршрутці і була лиха на двох тіток з картатими торбами, що шоркали ними по моїх нових колготках. Коли ж висіла і глянула на мешти, то мало не заплакала — лівий був ніби цвяхом подряпаний.

Я попленталася вулицею, в думках картаючи себе за наївність, а своїх предків за те, що збудували дім перші від сусідів. Насмілитися пройти вулицею далі, до його будинку, не могла. Як не могла першою зателефонувати.

Вдома бабуся пригощала вечерею тата. Моя з’ява обірвала якусь жваву балачку. Я встигла почути останню фразу: "Вона до цього життя вже не пристосується". Тато підвівся з-за столу і простяг до мене руки. Я обійняла його за шию, потерлася об щоку. "Дубельвіскі" — термоядерні парфуми, які він не змінює вже кілька років. "Вибачте, я вас переб’ю, як сказав автоматник, увірвавшись до парламенту… — мені хотілося жартувати. — Так хто це там не пристосується?" "Та наша мама, — відповіла бабуся. — Навіть слухати не хоче. Каже, що їй тут нічого не світить"… "Правду каже," — погодився тато. "А чого це ви про маму заговорили?" — спиталася я. І тут бабуся з татом швидко

перезирнулися. Тато хитнув питально головою: "Сказати?" "Вона доросла — зрозуміє", — дозволила бабуся.

Виявляється, новина проста і банальна: тато одружується… Моє заціпеніння їх налякало. Я, мабуть, ще й зблідла, бо бабуся тремтячими руками почала відкручувати мінералку. За якусь мить я встигла зненавидіти незнайому мені жінку і пошкодувати тата, що в свої неповні сорок років… "Це ж у нього ще й діти можуть бути!" — чомусь спало мені на думку.

Бабуся подала мені склянку води: "Чого це так тебе вразило? Вони ж уже давно розлучені. Обоє мають право на шлюб. Може, й мамі пощастить зустріти якогось чоловіка. Так склалося в житті…"

"Не звертай уваги, тату, — сказала я йому. — Просто це несподівано… я не думала…" "Ти все одно — моя доня; я ж тебе не зрікаюся"…

Вранці бабуся розмовляла зі мною так, ніби вчора ми не ридали з нею до глупої ночі. "Тато нарешті нормально житиме — не в тому курнику, що лишився після тітки. У неї є квартира, правда невелика, але своя. І вона ще зовсім молода жінка. На два роки старша за нашу маму. Нехай їм пощастить…" "А чому татові не пощастило з мамою?" — по-дурному спитала я. Бабуся не знала, що сказати.

Ще жовтень…

Моя подруга ніскільки не здивувалася цій новині. Вона, вважаючи себе досвідченою в любовній практиці, сказала, що такому чоловікові не годиться спати з ким попало і де прийдеться — йому потрібна постійна жінка… От тобі й низьке айкю! Я із своїм високим до такого не додумалася. "Ти чого його записала в старпери? Та подивися, який він кльовий! І вбраний гарно, і не п’є!" — останні слова подруга сказала з неприхованою заздрістю, бо її батько в цьому ділі був не дуже

принциповий. Як "прийме на грудь", так найпристойнішими словами в нього було "йопересите".

Я заспокоїлася. І навіть перестала думати про сусіда. Та він нагадав про себе у суботу. Ми якраз із бабусею тріпали хідники на своїй уже пожовклій галявині, як пес загарчав і полетів до воріт. Він так влупився грудьми у ворота, що міг би й завалити їх. "Це до мене!" — сказала я бабусі, згортаючи хідник. "До тебе — то йди". Бабуся, як завжди, дипломатична.

Пес нервувався, тому довелося його затягти на веранду. І вже потім я вийшла за ворота — в старих джинсятах, маминому светрі і бабусиній камізельці. Краса незрівнянна!

Сусід стояв, опершись на стовбур старої шовковиці і тримав щось у руці. Ананас! "Привіт! Це тобі — замість квітів!" — дихнув він на мене "Орбітом". "Тєжко подєкувала!" — дихнула я "Ейрвейсом", взяла ананас і поклала його на стовпець. "Що в нас на вечір?" — спитав він. Я вирішила не вдаватися до образ. Врешті-решт він мені нічого не обіцяв, то з якого дива мені його допитувати, чому ні разу не зателефонував... "У нас те, що у вас..." "Тоді я запрошую тебе в нічний клуб. Бабуся пустить?" Ну, це вже натяк на мою несамостійність! "А чому вона має мене не пускати?" "Не знаю... Тому що ти ще школярка..." "Юність — річ, яка швидко минає", — процитувала я репліку з кінофільму. Він розреготався, як шалений. Так завжди сміявся мій тато, коли я в дитинстві співала "З ранку до ночі..." "Ні, я серйозно, бо треба зараз замовити столик..." — він підійшов ближче і взяв мене за плечі. Я ледве стрималася, щоб не кинутися йому на шию.

Звичайно, бабусю довелося умовляти. Для неї наш нічний клуб — все одно що Лас-Вегас: суцільні спокуси, стриптиз, казино і наркотики. "Та це просто нічний танцмайданчик! — переконувала я. — Там є столики, де можна посидіти..." "І випити!" — не вгавала бабуся. "І випити соку чи коктейлю! Не горілки ж з перцем!" — терпляче відповідала я, бо нічим так не можна обеззброїти бабусю, як спокоєм. Якби я билася в істериці,

то мала б від’ємний результат. "А хто ще там буде?" — відтягувала свою згоду бабуся. "Такі, як ми… Люди…" — я примусила себе посміхнутися. Насправді ж терпцю вже не було. "А що ти одягнеш?" — поцікавилася бабуся. "Можу й так піти…" — показала я на її стару камізельку. І ми обоє з полегшенням засміялися.

Бабуся допомагала мені вибирати вечірній прикид і все підсовувала мамині сукні і з тонкого трикотажу, щоб я не виглядала, як "нічний метелик". Нарешті прийшли до спільної думки, що мережана блуза кольору морських коралів і завужена донизу теракотова спідниця — "оптимальний варіант". Бабуся поохкала над декольте ("усі плечі голі — застудишся!"), та все ж змирилася, коли я пов’язала на шию бордовий шалик і накинула на себе плащ. Це вперше я йшла здому так пізно…

За воротами на мене чекав сусід. В авті. Він вийшов, щоб відчинити мені дверцята…

Шкода, що цього не бачила ні моя подруга, ні мама, ні тато. І добре, що не бачила бабуся.

"Ти ще ніколи не була в такому закладі?" — спитався він, обертаючи ключ запалювання. "Ні…" То й добре — колись же треба почати відриватися по-справжньому". "Як це — по-справжньому?" "По-батярськи — аж до ранку!" Я на мить собі уявила "до ранку" і подумала, що бабуся не спатиме, доки я не пошкребуся в двері. Але промовчала.

Я трохи не такими уявляла собі нічні забави… В тому клубі було менше стовпотворіння, ніж на нашій дискотеці, і публіка інша. Дівчата, навіть мої ровесниці, були справжніми "дівами ночі", запросто зачіпали чоловіків і просили пригостити їх, безсташно закидали ногу на ногу, так що легко було побачити їхні майтки, і шкірили зуби, якщо їх плескали по стегнах. Були й скромніші відвідувачі "ноцника" (так назвав цей клуб мій сусід), але вони виглядали трохи розгубленими. Попсятина, яку пишно назвали "концертною програмою", мало кого цікавила: парочки не

розмикали обіймів. Це мене влаштовувало, бо я цілий тиждень мріяла, як він притисне мене в танці до себе і шепотітиме щось на вухо. Як це не схоже на несміливі потиски рук в темряві кінозалу з моїм колишнім хлопцем!

Я навіть не сподівалася, що ніч так скоро мине. Коли за вікнами засіріло, він спитався, чи не стомилася. Чого б це! Від забави не стомлюються… Але згадала бабусю…

Раннім ранком наше місто зимне. Доки сусід відчиняв авто, по ногах батіжком ударив холод. Швидше б додому, щоб бабуся заспокоїлася!

Авто перелетіло ще порожніми вулицями і зупинилося біля наших воріт. Не хотілося виходити з нього. Але мені галантно відчинили дверцята. Війнуло тонкими гіркуватими чоловічими парфумами, до яких я вже встигла звикнути за цю ніч, і я стала навшпиньки, щоб дотягтися до його щоки. "Тобі не подобаються поцілунки в губи?" — спитався він. "Подобаються…" "То чого ж ти…" Якби не загавкав наш невихований пес, я б наважилася на рекорд з поцілунків, що визначають у день святого Валентина.

Не роздягаючись, я забігла у бабусину кімнату. "Ти на мене не гніваєшся?" "Ні, немає за що, — сказала бабуся. — Хіба можна гніватися за те, що ти вже виросла?" І очі в неї зблиснули.

Я перевдяглася у свою довгу нічну сорочку і шурхнула під бабусину перину. Все одно ж не заснемо! "Ну, розповідай, що там за забави у нічному клубі," — попросила бабуся. "Бабусю, та там все нормально, люди танцюють, в міру випивають, знайомляться, спілкуються…" "А це обов’язково робити вночі?" "Ні, можна і вдень, але ж вдень нема ніякої таємничості…" "В часи моєї юності такого не було"… "Тоді багато чого не було… Наприклад, можливості поїхати за кордон. Ти ж сама казала!" "Зате зараз цієї можливості аж занадто!" "Третє тисячоліття! Цим все сказано!" "Язик без кісток!" "Тобі ж подобається, коли я відбиваю твої

атаки!" "Подобається, бо освічена людина повинна вміти підтримати розмову…" "Особливо після нічних танців"…

Ми ще трохи порозмовляли, потім згадали про ананас, і я пішла на кухню, де невміло почистила його від шкарубкої шкіри, раз по раз облизуючи пальці від соку. Потім порізала на кубики, схожі на лід, витягнутий із формочок, — це був наш із бабусею ранній сніданок.

Сон зморив мене, коли сонце полізло в усі щілини жалюзів. Бабуся встала, щоб випустити пса надвір, бо він уже скавулів з нетерплячки. Вона так і не спиталася мене про сусіда…

Я проспала цілий день. Мої сновидіння можна було записувати як сценарій до вестерну, бо мені доводилося і перепливати якусь ріку, і падати з високої скелі, аж дух забивало, і скакати на коні, наздоганяючи якогось ковбоя. Тим ковбоєм був мій тато, я ж була не я, а мама. Чим би такий сон пояснив мій колишній хлопець, зациклений на психології?

Кінець жовтня…

Татові приспічило, щоб його матримональні справи були остаточно схвалені нами, тому він прохально-наполегливо призначив вечерю у своєї майбутньої дружини серед тижня, у середу, бо в суботу вони мають розписатися у загсі. В загс ми, звичайно, не підемо, а від вечері не відкрутишся. Хоча бажанням не горю.

Годині о шостій тато пригнав на тачці, був трохи збуджений. Комір сорочки розщіплений, краватка теліпається, новий плащ уже без одного ґудзика. Я пішла шукати голку з ниткою, та він мене зупинив — гудзик загубився.

Бабуся не бачила необхідності в такому знайомстві, але піддалася на татові умовляння, хоча потім шкодувала: "Треба було рішучіше

відмовитися. То якась дурня — знайомити дружину із колишньою тещею! Ну, з донькою — інша річ..."

Ми не сильно випендрювалися: одяглися просто, не бігали в перукарню на зачіски і манікюр. Хай не гадає, що нам на чомусь залежить...

Будиночок на дві сім'ї в районі Левандівки видавався таки добре занедбаним, але у дворі було чистенько, без слідів господарки, хоча виднівся свіжозведений сарайчик. З нього заносило кролячим духом. На порозі нас зустріла тоненька чорноока жіночка в домашніх капцях і шовковій сукні. Я зразу позаздрила її порцеляновому личку, що не потребувало косметики, бо сама ще не позбулася підліткових прищиків (а вони раз на місяць доводили мене до шаленства!) Ми зайшли в невеликий коридорчик, з якого були двері до кухні і крутуваті сходи на другий поверх. Нас запрошено нагору... Попереду вирвався тато показати дорогу, ніби це відбувалося на вулиці. Він відчинив двері в кімнату, за ним зайшла бабуся, за бабусею — я, за мною — та жінка.

В горішній кімнаті стояв стіл, сервірований за ресторанним зразком. "Певне, вона — офіціантка", — подумалося мені. І стало чомусь образливо за тата. Хоча його секондхендний дрібний бізнес і передбачав такі зв'язки...

Нас, вочевидь, намагалися вразити кількістю салатів, бо коли дійшло до печені, я вже не годна була втиснути в себе навіть маленький шматочок.

Розмови були якісь пісні і мляві, незважаючи на татові намагання їх розворушити. Він, бідака, з того всього почав розповідати про мої дитячі пустощі і так заплутався, що кілька разів згадав маму. Бабусине обличчя було незворушне, зате жіночка закліпала повіками. Нічого, нехай звикає, що мою маму ніколи не витіснить із татової підсвідомості!

Раптом сходами затупали дитячі ніжки — і до кімнати убігло хлоп’я років трьох. За ним важко переступила поріг старша пані, нова теща нашого тата. Знайомство продовжилося. Хлопчика посадили біля тата… І мені аж по очах різонуло: та вони ж схожі! Значить, це мій брат — бастардик, і його законність появи на світ має засвідчити татів шлюб! Нічого собі! А я, дурна, вважала тата тюхтієм, який так довго скиглить за моєю мамою…

Бабуся кинула кілька пильних поглядів на хлопчика і посміхнулася. Ні я, ні вона не розпитували його, скільки йому років, чи ходить до садочка, як це буває в таких випадках… І так ясно: тато протримався недовго… В цій родині його пригріли і поставили на чолі, бо он як старша пані, не кримпуючись, називає його зменшувальним ім’ям. І хлопчика так назвали…

Добре, що дитя швидко здиміло, не встигнувши необережним звертанням до тата ускладнити його теперішній стан. Але ж і так всі все зрозуміли, та ніхто й слова не зронив.

Тато викликав тачку, щоб відвезти нас, і сам уже збирався сісти в неї, як бабуся запротестувала: ми доїдемо й самі, нехай за нас не турбується і залишається вдома. Вдома! Тато завагався. Але я підтримала бабусю. Прощалися ми з новими "родичами" біля хвіртки без обіцянок навідуватися і без запрошень у гості до нас.

Дорогою мовчали…

"Ну, як тобі?" — запиталася я бабусю вже в рідних стінах. "Та нічого… Мила жіночка…" — відповіла вона, з полегшенням сідаючи на свій улюблений диван. "А хлопчик?" — дотискала я. "Хлопчик симпатичний…" "Щось дуже схожий на тата…" — натякнула я. "Діти мають таку здатність — бути схожими на батьків", — просто сказала бабуся. "А ти про нього знала?" "Здогадувалася… Тато колись зателефонував і спитався, які симптоми вітрянки. Я й подумала, що в

нього є дитина, але він не готовий зізнатися". "Але зараз міг би сказати правду, коли кликав у гості!" "Злякався, що ми не підемо… Він до цього часу побоюється мене… Та й ти можеш викинути коника!" — бабуся зиркнула поверх своїх окулярів.

У мене всередині клекотів вулкан, і я з усіх сил стримувалася, щоб згарячу не наговорити дурниць, а потім лащитися до бабусі із вибаченнями…

"Ти ще не знаєш життя… А в ньому стільки намішано! Треба не поспішати з висновками. От ти, напевно, зразу ж подумала, що тато вчинив зле, коли зійшовся із тією жінкою. А я в цьому бачу логічний розвиток подій: розлучився з однією — знайшов іншу. Чи йому годилося б піти в монахи?" — бабуся виправдовувала тата, ніби це він був її дитиною, а не моя мама. "І тебе не дістало те, що в нього там народився хлопчик, а він стільки мовчав?! "Знаєш, англійці кажуть, що в кожній шафі можна знайти прихований скелет. Вважай, що ми сьогодні його знайшли в татовій біографії. Мовчав — а мав би сказати! Ми ж йому не чужі! Але що поробиш…"

І справді, вже нічого не змінимо. Нехай собі тішиться сином…

Я не така добра самаритянка, як моя бабуся, тому довго шепотіла слова, адресовані татові, і вони були не зовсім делікатні. Найбільше мене турбувало те, як сказати мамі про останні події. Чи не підло зрадили ми її, коли поперлися у гості? Хоча з іншого боку, у нас дотримані стандарти Беверлі-хілз: батьки не спілкуються між собою, зате дбають про дітей. Як тато й мама про мене… Але діти там, буває, виростають психами, впадають в депресуху або сідають на голку. Бо не мають під боком бабусі… І все ж я трохи лиха не неї — ну не можна так виправдовувати тата!

Другого дня на великій перерві я не витримала — все розповіла подрузі. Вона уважно вислухала і підрахувала, коли приблизно тато

почав спати з тією жінкою. Так просто й сказала — почав спати. Мені стало не по собі. Ніби ми з нею підглядали в щілину…

Ця татова женячка трохи вгамувала мою пристрасть до сусіда, і я навіть перестала думати про нього сто разів на день. Так бабуся нагадала. Нашому ротвейлерові треба робити чергове щеплення від чумки. Для цього завжди волочимо його до ветеринарної поліклініки, і він всю дорогу скаче від задоволення, а ми по черзі з бабусею тримаємо його на поводку. В поліклініці він лізе знайомитися з усіма пацієнтами-собаками, від чого стоїть неймовірний гам, а потім вивертається від лікаря, хоча той укол — комариний укус на його товстій шкурі. А зараз цю процедуру можна спростити… Бабуся запиталася мене, чи зручно порохати сусіда, щоб уколов нашого пса дома. Отак! Значить, вона вже змирилася, що до мене не ходить мій колишній хлопець… Я спочатку промовчала. Потім подумала, що в бабусиному проханні немає нічого особливого — рятував же сусід позаминулого літа наше нещастя, коли воно налетіло на шкло і пошкодило лапу! Нехай і щеплення зробить! Це буде привід згодом не чекати мене за воротами, а заходити в дім…

Коли сусід прийшов до нас із своєю валізкою, в горлі нашого пса забулькало невдоволення і він ошкірився. Ніби відчув появу ворога. Сусід не злякався, попросив мене потримати пса за голову і швидко штрикнув його в стегно. Все!

Бабуся закликала нас на каву. Ми пройшли до лазнички — він мити руки, я — асистувати, тобто подати свіжого рушника.

Сусід поводився аж занадто стримано, навіть не спробував мене обійняти, коли бабуся вийшла на веранду. Я ставила на стіл філіжанки і нахилилася через його плече. Ну, нарешті він ковзнув губами по моїй руці…

Кавували без метушні — ніхто нікуди не поспішав. Бабуся сиділа напроти нас і поглядала по-вчительськи прискіпливо. А мені хотілося,

щоб вона знайшла причину вийти на подвір’я. Дарма… Бабуся, як Штірліц, вивідувала у сусіда те, що хотіла знати. Наприклад, чого обрав такий фах: з любові до домашніх тварин? Тварин він любить, але не хоче бути кожного дня покусаним чи подряпаним, тому не збирається сидіти в якійсь ветлікарні. Значно перспективніше працювати на ринку — видавати дозвіл на продаж м’яса. Там завжди як не свіжа копійка, так шматок полядвиці… Бабуся хитнула головою — погоджувалася. Підтриманий нею, сусід не крився, скільки треба заплатити, щоб влаштуватися на ринок, і за який час ті гроші можна буде відбити. Бабуся зацікавлено спиталася ще про якісь дрібниці. Але я майже нічого не чула — перед моїми очима враз виникли густі торгові ряди на нашому базарчику, здоровезні зелені мухи, що сідали на порубані шматки яловичини, продавці в зашморганих халатах з березовими вітками в руках: ними вони відганяли ненажерливих мух. Як він там може бути — такий випещений, такий завжди елегантський! Моя кава так і лишилася недопитою.

До полуночі я крутилася у ліжку. Моє серце розривали протиріччя. Так, він не середньовічний лицар, який нехтує небезпекою і стрімголов летить на своєму коні просто їй у пащу. Він уже продукт нового часу. І ще питання, чи вибрала б я лицаря в обладунках, від якого тхне природними "парфумами", замішаними на кінських випарах. Романтика романтикою, а в ті часи не дуже дбали про гігієну, якщо навіть у королівських палацах не мали уявлення про вбиральні… Але то таке! Бути дружиною базарного ветеринара, можливо, фінансово й вигідно, та… Щоправда, він не натякав про шлюб. А я мрію про обручку на своєму пальчику. І про весільний вальс, як у фільмі, коли наречений підхоплює на руки.

Базар, дзизкучі мухи, поплямований халат і телятина чи свинина у спортивній сумці десь відійшли на другий план…

Листопад…

Вранці я прокинулася першою і поставила чайник. Пес хропів під бабусиним диваном, здригаючись уві сні. Старенький вже, нервовий. За людським віком йому вже стукнуло вісімдесят, тобто він старший за бабусю. Та ще й пережив учора стрес…

Згодом вийшла і бабуся, дивуючись моїй поведінці. Як правило, вона щоранку мало не стягувала мене з ліжка. А мене розпирало бажання обговорити вчорашнє. Що вона думає про сусіда?

Бабуся терла сир і з янгольським терпінням, смиренно, спокійно пояснювала мені черговий "урок". Мовляв, хлопець як хлопець, дуже прагматичний, але то не ґандж, зараз усі такі; не соромиться називати речі своїми іменами, не вдає із себе кращого, ніж є насправді… "Але як так можна — піти здобувати вищу освіту, щоб працювати на ринку!? Щоб мати шматок полядвиці — на хабаря!" — я аж кипіла від вчорашнього, бо увечері не встигла затіяти цю розмову — бабуся засіла дивитися інформаційні програми, перемикаючи з одного каналу на інший. "Твої батьки також заробляють на життя непрестижною працею!" — відповіла бабуся. "Так то ж обставини примусили! І їхні заробітки — не ліві…" "А його обставини таким виховали! І нема на то ради! До речі, і татові, і мамі теж доводиться вдаватися до певних хитрощів, щоб їх не обідрала держава". Так, приїхали! Зараз знову я почую, що в житті багато чого намішано і не можна нікого осуджувати за те, що він думає і чинить саме так, що нікому силоміць мізки не зміниш. Тоді можна виправдати усе на світі!

Бабуся вловила мій стримуваний гнів: "Ну, гаразд, мені теж не подобається, що він бачить себе важливою фігурою на ринку… Тобто він зразу визначив свій заробіток, щоб бути забезпеченою людиною. У свої двадцять два роки міг би й про інше мріяти…" "От бачиш…" "Але, — продовжила бабуся, — ти вже його на свій штиб не перевиховаєш. Може, його щастя полягає в тому, щоб заробити добрі гроші і потратити їх на себе. Таких людей багато, вони ніколи не шкодують, що саме так живуть. Кесарю — кесареве, слюсарю — слюсареве…"

Ми так і не зійшлися в поглядах, бо мені треба було бігти до школи. А коли я повернулася, на бабусиному дивані спала мама, накрита пледом… Я навшпиньки вийшла на подвір’я і сіла на лавку під кущем бузку — тут же вигрівався на сонці наш шкідливий пес. Бабуся в саду дозбирувала останні яблука.

Маму довелося будити, бо сідало сонце. Бабуся завжди мені казала, що коли проспати цей момент, болітиме голова. Ми увімкнули тихеньку музику — і мама розплющила очі. За якихось двадцять хвилин я виклала їй усі новини. Не сказала лиш про тата. Але мене мама про нього ніколи й не питала.

За вечерею мама похвалилася, що незабаром переїде на роботу в Данію. Той літній грек так нічим їй і не допоміг, а вона сама через якусь фірму вийшла на бізнесмена, в якого дружина — українка важко пристосовується в тих обставинах. Так він розшукував для неї компаньйонку, яка б знала іноземні мови і могла бути при ній за перекладачку, тобто за няньку. "А ти що, знаєш данську?" "Головне, що я знаю українську й англійську, а за тим — не проблема… Та ж кобіта боїться з хати вийти навіть до перукарки. І їй нема кому слова мовити, як припече…" "А як же вони одружувалися?" "Не знаю. Може, їм вистачало лексикону Елочки-людоїдки?" От тобі й маєш! "А як ту кобіту звуть — чи не Офелією?" — пожартувала бабуся. "Офермою!" — відгукнулася я. "Дівчинка досягла успіхів — твоя школа!" — обізвалася мама до бабусі.

Я зігнорувала уроки свідомо — мені хотілося побути більше з мамою. Не знаю, коли бабуся встигла їй розповісти про тата, ніби ж весь час ми були разом… Але мама витягла мене на нашу галявинку і почала розпитувати про нову татову дружину. Я розповіла те, що бачила. "Ага, — сказала мама, — це його ще шкільна пасія. Вона відкрила невеличку кав’ярню на Привокзальній. Я її знаю — нічого така, гарненька. Раніш працювала у вагоні-ресторані. Дасть усьому лад! Татові там буде комфортно". Не чекала я від мами таких схвальних слів…

Увечері прийшов сусід — і я, побачивши його у хвіртці, забула усі свої сумніви щодо його базарної перспективи, вилетіла назустріч. Чому для мене його обійми важливіші за його прагматизм? Що з цього приводу сказав би мій колишній хлопець, зациклений на психології?

За маминої присутності я могла собі дозволити запросити сусіда до своєї кімнати і просидіти там з ним до полуночі. Ми майже не розмовляли. Сиділи на дивані і цілувалися. Можливо, саме така ситуація посприяла одруженню того данця з українкою — мова поцілунків важливіша за мову як таку?!

Під ранок заграла мамина мобілка, і вона кілька хвилин впівголоса розмовляла з кимось по-англійськи. Я не чула слів, але інтонація була м’яка і ніжна. Так не спілкуються з роботодавцями. Значить, мама теж сховала якийсь скелет у шафі?

Три дні маминого перебування перетворилися на суцільне свято, бо можна було в будь-яку мить підійти до неї, пригорнутися, понюхати її легке попелясте волосся і спитати, як у дитинстві: "Мамо, ти мене лю…?" "Лю…" — відповідала мама.

Коли вона почала збиратися в дорогу, я помітила, що цього разу ніби навіть радіє… Ну, радіє — не радіє, але якось по-інакшому рухається з кімнати в кімнату. "Тобі що — не сумно нас із бабусею покидати?" — спиталася я. "Та скільки ж можна сумувати! Пора звикнути до того, що доводиться жити далеко. І потім — це ж добре, що я там маю роботу! Знаєш, скільки жінок хотіло б опинитися на моєму місці? Та їм не стане сміливості ризикнути!" — бадьоро відповіла мама. "Знаю, що заздрять. Наприклад, наша кєра… Але якщо всі виїдуть…" — почала заперечувати я. "Всі не виїдуть! — в маминому голосі вчувалася безапеляційність, — більшість зостанеться." "А ти не хочеш приєднатися до більшості?" "Ні за які гроші!" — твердо відповіла мама. І правда на її боці. Як правда і на боці кєри: хто ж учитиме дітей, якщо педагоги панькатимуть старих примхливих баб по греціях та італіях?

Наш спосіб ніжного спілкування бабуся називала "цвірінькання" або "пташиним щебетом" — залежно від настрою. Коли чогось сердилася, то казала: "Хіба обов’язково так цвірінькати? Не можна по-людськи сказати ласкаві слова?" "По-людськи — примітивно! Ніякої загадковості!" — оборонялася я. Хоча яка там загадковість у перших звуках — лю?! Цю гру ми затіяли давно. Коли я лишень навчилася вимовляти слова. Бувало, йдемо вулицею до автобусної зупинки, щоб зустріти тата з роботи, і я, тримаючи маму за руку, питаюся: "Мамо, ти мене лю…?" А коли виходив з автобуса тато, я бігла йому назустріч із тим самим питанням. "Лю…!" — сміявся тато і підхоплював мене на плечі… Мені й зараз здається, що якби ми отак з мамою вийшли назустріч татові, то він би до нас повернувся. Тоді б ми усі разом мешкали в нашому старому домі і ніхто б нікуди не їхав.

Як не хочеться цього разу думати про мамин від’їзд…

Листопад — грудень

У школі в мене завал — я не написала контрольної з математики і двічі не відповіла біля дошки. В табелі світить "п’ятірка". З дванадцяти балів. Та я не сумую, бо, виявляється, навіть один бал — це позитивна оцінка. Так вирішили у міністерстві, щоб не травмувати цнотливої школярської душі, за що я особисто дуже вдячна. Мені, в принципі, й такої оцінки досить, бо ж я не збираюся складати математику на вступних іспитах, але, як каже бідна моя кєра, тягну весь клас. Та нікуди я його не тягну!

Подруга, яка ніколи особливо не виявляла зацікавлення до науки, раптом "узялася за розум" і почала зубарити хімію, щоб поступити в медколедж. Вічна відмінниця рівномірними кроками йде до медалі, щоб складати один-єдиний іспит. Правда, не каже куди. Мій колишній хлопець бігає в Малу академію наук і пише реферати, опираючись на дідуся Фройда. І лиш мені хочеться одного — постаршати рівно на один рік, але миттєво, щоб не чекати кінця навчання в школі.

Після маминого від’їзду (бабуся цього разу так плакала, ніби знає щось більше, ніж я) кілька днів мені здавалося, що вона поруч, у сусідній кімнаті, бо лишився її запах на подушці, на рушниках, на піжамі. Ми не поспішали кидати білизну в пральку. Аж коли вона зателефонувала, що доїхала без пригод і в неї все гаразд, тоді прийшло усвідомлення, що ми знову лишилися удвох з бабусею, якщо не брати до уваги нашого пса.

Поступово осінь перейшла в зиму. Сусід влаштувався на роботу — по суботах підміняв ветеринара на ринку, так що бачилися ми тепер в неділю з обіду. Скуштували усіх можливих розваг, і мені часом хотілося просто посидіти на дивані в моїй кімнаті.. Бо в понеділок не могла розплющити очей. Кєра вважає, що я гуляю, тобто втратила будь-який сором. І мені, якщо чесно, інколи хотілося підтвердити її припущення. Я б навіть це зробила, якби не бабуся. Вона лиш раз мені сказала: "Я тобі дозволяю все, бо сподіваюся, що ти мудра. Скалічиш себе як жінку, — я цього не переживу". Мені ж хочеться, щоб бабуся жила довго, щоб не хапалася за серце, не міряла тиск по кілька разів на день, як це буває після маминого від’їзду.

Мій колишній хлопець, зациклений на психології, все ще намагався зі мною вияснити стосунки, але я уникала тих розмов, бо ж стосунків якраз і не було. Ну, ходили в кіно, танцювали на шкільних дискарях, та й усе. Та він затявся. Хоче, бачте, розповісти мені, що зі мною твориться. Причепився, як реп’ях! Нарешті я погодилася, і ми пішли на морозиво в наш супермаркет. Бідний хлопчик! Він так заїкався, коли пояснював, що мої почуття до сусіда — "це своєрідний пошук батьківської опіки", яку я, бачте, втратила в дитячому віці. "Я нічого не втратила! Мій тато від мене не відмовився, а те, що вони розлучилися з мамою…" Він не дав мені доказати до кінця: "Ти помиляєшся! Це все на підсвідомості! Ти не любиш його!" Ну, це вже занадто! Чому ж тоді у мене паморочиться в голові від одного лише звуку його голосу? І мені плювати на те, що він по суботах ходить між торговими рядами і перевіряє дозволи на продаж м’яса! І ми ні разу з ним не сварилися!

…Ми таки посварилися — майже "на все життя". Бо він не захотів узяти мене із собою на день народження до свого товариша. Міг би вигадати якусь причину… Сказати, що застудився, тому ми нікуди не підемо. А він, не ховаючи погляду, повідомив: у неділю йде на забаву у гуртожиток. Я ж, бачте, ще мала до таких п’янок. Ну, звісно, він там буде обійматися із своїми однокурсницями, які гронами вішатимуться йому шию! Я щось таке приблизно й сказонула. Сусід зареготав: "А ти мене вже привласнила?" Мені нічого не лишалося, як ображено пирхнути і без прощального ритуалу виштовхати його за двері. Добре, що бабуся в той час дрімала у своїй кімнаті і не була свідком моєї стриманої люті.

Увечері, коли ми з нею сиділи за університетськими тестами, обклавшись з усіх боків стосами книг, вона помітила мою неуважність: "Ти не думаєш над питаннями! Щось не так?""Бабусю, — схитрувала я, — хіба можна вважати, що людина не знає літератури, якщо вона не пам’ятає, в яких чоботях сватався персонаж — червоних чи чорних?" "Доречно сказано. Я б таких питань у тести не давала… Але ж ти мусиш знати ці деталі, бо тобі йти на іспити, а не мені!"

Якби я тоді відала, що за події мене спіткають влітку, то не витрачала б даремно часу… Колір чобіт у сільського парубка так ніколи мені й не знадобився. І згодом, коли нам з бабусею хотілося розсмішити одне одного, ми питалися: "Із яких квітів був вінок на голові у Наталки Полтавки?"

Сусід зателефонував дуже пізно, з перепрошеннями, щоб повідомити, що він повернувся із гуртожитку, не лишився там до ранку, як планував раніш. Я суворо відповіла: мовляв, нормальні люди й повинні спати вдома. Так ніби мені вже доводилося пережити подружню зраду. Він ображено поклав слухавку…

Моя подушка змокріла від сліз. Навіщо я йому, якщо задля мене він не відмовиться від гуртожитської вечірки? Він мене не кохає… Якби я

була сміливіша і наважилася на все… На що — на все? І які будуть наслідки? Подруга обіцяла, що зникнуть прищики…

Ми не бачилися два тижні. Наша заметена кучугурами вулиця не сприяла навіть випадковій зустрічі — він рано їхав автом на свою науку і пізно повертався. Я ж після школи не стовбичила під воротями з подругою до самої темряви, як це часом бувало восени. Бабуся мене не розпитувала, тільки зауважила, що у мене попереду все життя і ще буде не один кавалер, то ж нема чого так себе їсти. Я притримувалася іншої думки: не буде, крім нього, нікого!

Мої шкільні справи шкандибали без особливих змін. Підхвалювала мене за старанність лиш "англійка" — решта педагогів махнули рукою. Вічна відмінниця списувала з мого зошита вправи з англійської першою, потім це робила подруга, прохаючи мене підказати кілька дрібних помилок, щоб скидалося на те, що вона працювала сама. Мій колишній хлопець так і бігав у свою Малу академію, і його все частіш бачили в місті із вічною відмінницею. Та мене це не зачіпало: вони обоє затялися прорватися до науки, слави та грошей. Нехай їхні діти живуть у Філадельфії! Ні, що це я — у Флориді!

Ми б довго не помирилися, якби не злягла бабуся. У неї ні з того ні з сього піднявся тиск, і лікар "швидкої допомоги" порадив покласти її в лікарню. Бабуся вперлася, як, перепрошую, ослиця, бо ж нема на кого полишити онуку. Лікар питально поглянув на мене, підозрюючи, що в нашій хаті є мала дитина. Коли ж довідався, що йдеться про мене, то заспокоїв бабусю: "Та ваша онука не сьогодні-завтра заміж вийде, а ви все над нею сокочете!" Щодо швидкого заміжжя він трохи перегнув, але це, як не дивно, переконало бабусю. Вона лиш попрохала, щоб я повідомила тата. Можна подумати, що він би мене в чомусь обмежив!

"Швидка" біля наших воріт не лишила байдужими нікого із сусідів, і увечері вже вся вулиця знала, що бабуся в лікарні. Першою прибігла подруга, щоб я не боялася сам ночувати, з пластиковим пакетом, в якому були підручники, зошити і нічна сорочка. Потім зателефонував

сусід… Він наполягав: хоч зараз може зайти. "Нема потреби, — відповіла я, — ми тут з подругою…"

Мені гірко зізнаватися, але тривога за бабусю кудись зникла, коли ми почали одна поперед одної "розкривати душу". Якби хтось підслухав нашу нічну балачку, то, певне, мав би такий компромат! Ми, здавалося, залізли в усі шпарини утаємниченого сховку і вічної відмінниці, і кєри, і деріка, і мого колишнього хлопця, і нинішнього хлопця моєї подруги, який працював напарником "дальнобійника" і привозив їй дорогі шмотки. Дійшла черга й до сусіда. Подруга зізналася, що у восьмому класі на танцях (мене тоді ще не пускали увечері до "акваріума") сусід кілька разів її запросив, але проводити додому не пішов, бо якраз з’явилася одна дівка з іншої вулиці. Подруга вирішила простежити за ними і подибала назирці. Сусід із тою дівкою зайшли просто до її хати. "І в чому ж кримінал?" — спиталася я. "Та ти що! Отак запросто йти спати до чужих!" "Та не зовсім чужих, якщо вони не ховалися!" Мене, звісно, така звістка вразила, але ж я не могла зізнатися перед подругою… Мені тоді здавалося, що вдавана байдужість до його минулого — це саме те, що треба.

Я хоча й виховувалася бабусею з деякими пересторогами, та розуміла, що такий фізично розвинений юнак не міг лишатися неспокушеним. І не бачила в цьому нічого осудливого. Якби я мала хоч трохи незалежності і хоча б двадцять літ, я б сама його спокусила! Але мене зупиняла моя недосвідченість і обіцянка бабусі не скалічити себе… "То ти йому нічого й не скажеш?" — не вгавала моя подруга із своїм низьким айкю. "Ні! Хіба це щось змінить?" — відбивалася я. І справді, тільки дурепи ставлять питання своїм хлопцям: "А скількох жінок ти мав до мене?" Так буває в американських мелодрамах… Хоча мені й справді хотілося спитати… Довелося виправдовувати його перед подругою, що три роки тому ніхто не передбачав нашої зустрічі. "То ви ще не дійшли до ліжка?" — поцікавилася подруга. "Ні!" "Ну, то перепрошую…" Я вчула в її голосі розчарування — вона жадала подробиць.

Ми заснули під ранок і запізнилися до школи. Після уроків подруга знову впала мені на хвіст, але я категорично відмовилася від її компаньйонських послуг. По-перше, мені треба було навідатися у лікарню, потім — зустрітися десь у місті із татом. Я навіть збрехала, що можу заночувати в нього.

Біля бабусиного ліжка сидів тато із своєю дружиною. На тумбочці, що стояла при ліжку, вилискували боками кілька невеличких горщиків, у яких в ресторані подають печеню. Так, з харчами вони постаралися!

Певно, я не вмію приховувати свого невдоволення, бо тато якось знітився, а його дружина почала метушливо збиратися. Я подумки висварила себе і чемненько подякувала обом за турботи. Тата поцілувала в чисто поголену щоку, від якої заносило все тими ж парфумами "Дубельвіскі". Він якось жалібно мені посміхнувся.

Бабуся виглядала понервованою: ще троє хворих у палаті з важким запахом немитих тіл, хлорки і якихось ліків — все це не сприяло швидкому пониженню тиску. Вона прохально подивилася на мене: "Я не можу тут бути… Краще домовимося приватно з медсестрою, щоб колола вдома. І тиск міряла…" "Бабусю, я тільки за, але ж лікарі не дозволять!" "Дозволять! Тут все дозволяють! Лишень треба засвідчити на папері, що хтось бере на себе відповідальність. Ти ж не візьмеш?" Каюся, перше, що мені спало на думку: якщо бабуся хворітиме вдома, то можна не ходити до школи… І я гайнула коридором у пошуках лікаря.

Сивобородий дідусь із обручкою на лівій руці вислухав моє прохання і байдуже повідомив, що я не маю права гарантувати "безпечне перебування" хворої в домашніх умовах, бо школярка. От якби хтось старший, на кого можна й справді покластися. Хто ще є в родині? "Ще один онук — студент!" — я й бровою не повела. Це вискочило автоматично — не збиралася втягувати сусіда в таку справу. "Ну, якщо студент, то нехай прийде… З паспортом!" — дідусь навіть розчарувався, що йому не довелося мене довго переконувати у надзвичайній відповідальності за бабусине здоров’я.

Під вечір ми з сусідом привезли бабусю додому. Вона так розчулилася, що мало не плакала. Сусід жартував, що він хоч і собачий лікар, та міряти тиск і робити заштрики здатен навіть людям. Якщо потрібно, може й почергувати біля неї ніч. "Ну, я розумію тебе, — відповіла бабуся, — тобі не біля мене хочеться чергувати..." Значить, почала моя рідненька одужувати.

Січень — лютий

Мамі ми, звичайно, нічого не сповіщали про бабусину недугу. У неї й так клопотів доволі. Наважитися поміняти кліматичні у мови — це ж не зі Львова до Трускавця переїхати! їй доведеться ще раз витратити час і гроші на поїздку до нас, бо документи виробляють у столиці.

Я подивовую маминій підприємливості в цьому питанні. І сказала про це бабусі. "Бачиш, — бабуся поглянула на мене, зсунувши окуляри на кінчик носа, — у мами просто розв’язані руки. Вона певна, що у нас з тобою тут все гаразд... Мама поставила за мету дати тобі добру освіту за кордоном — і чітко діє в цьому керунку". "Що? — аж скрикнула я. — Освіту за кордоном? То нащо ми з тобою мордуємося над тими ідіотськими тестами?" "На всяк випадок, раптом щось завадить..."

Освіта за кордоном... Це класно! Але ж їхати звідси надовго! І полишати бабусю саму! І розлучатися з ним! Ось чому бабуся так плакала, коли мама збиралася в дорогу: вона вже знала, що й мені прийде час пакувати валізи... Може, її тиск — від передчуття розлуки?

"Але це — таємниця! — попередила мене бабуся. — Я й тобі не хотіла нічого казати, доки все не виясниться..." "А що ще має вияснитися?" "То вже мама скаже..." Я чомусь не звернула уваги на ці слова, хоча з них зрозуміло, що бабуся знала все. Ошелешена новиною, я ніяк не могла заспокоїтися. Спочатку бігала з кімнати в кімнату, потім сідала поруч із бабусею і тулила її голову до своїх грудей. ("Не називай грудьми того, чого нема!" — полюбляла підколювати мене моя подруга,

у якої футболки аж тріскали). Мені хотілося зразу ж схопити слухавку, та бабуся застерегла: "Не поспішай! Я ж сказала: це — таємниця!" "І йому не можна?" "Нікому!"

Нікому так нікому. Треба звикнути до цієї новини, тоді відпаде потреба нею вимахувати, як прапорцем! Я засинала з таємним побажанням, щоб наснилося моє майбутнє. Воно мені уявлялося приблизно таким, як у прилизаних героїв серіалу про Беверлі-хілз. Звичайно, мешкати в котеджі не доведеться, але інша атрибутика "красивого життя" буде в наявності.

Другого дня я мала такий гарний настрій у школі, що не звертала уваги на кєру й укралю, які переконували нас: випускний вечір розпочнеться у школі, а продовжиться в ресторані біля Опери, і це найдоцільніше рішення, бо власник погодився на знижки… Власником там був родич кєри, і про те не знав лиш лінивий. Та мені було вже фіолетово, не хотілося ніякого випускного із нещирими словами про шкільну дружбу, першу вчительку і широкий життєвий шлях, на якому нас чекають "злети і падіння". Саме останні слова мене доводили до сказу, бо їх дерік промовляв з бринінням в голосі на кожній святковій лінійці що у вересні, що у травні.

Йшлося про гроші, які треба закласти в ресторані як завдаток, про гроші на випускний альбом, про гроші на останній ремонт класу… А я натужно мізкувала, яким чином уникнути бездарних витрат бабусиної заначки, не сказавши нікому про мамині плани. Кєра тримала в руках список учнів і допитувалася по-інквізиторськи, хто коли принесе свою частку. При цьому зауважувала, що цим буде займатися винятково батьківський комітет, а вона лиш допомагатиме "в окремих питаннях". Коли дійшла черга до мене, я промимрила щось про бабусину хворобу, і вона ковзнула поглядом повз мене, як мимо чогось бридкого. Ну й нехай! Мала я в носі їхню забігайлівку біля Опери!

Того дня на останньому уроці математик написав нам на дошці завдання, а сам кудись пішов, і дівчата кинулися гортати сторінки

журналів мод, вишукуючи фасони випускних суконь. Всім чогось раптом захотілося довгих пишних крінолінів. "Хіба ви цілий вечір танцюватимете одного вальса?" — поцікавилася я. "А в чому будеш ти?" — спиталася подруга. "В чомусь коротенькому.." "Це негарно, — озвалася вічна відмінниця, — не святково…" "А для мене це — не свято!" — я огризнулася, сподіваючись закінчити дурну балачку. І справді, якби воно було й справді наше свято, то можна піти на якусь нічну дискарю і танцювати там до упаду, а не сидіти під наглядом учителів та батьків і жувати грильовані курячі стегенця із салатом з парникових огірків та помідорів. Пиво, горішки, чіпси і драйвова музика — ось що нам потрібно! Та моїх однокласників не розвернеш до бунту… Вони слухняні діти своїх батьків. А в тих у голові зацементувався образ шкільного випускного вечора — вручення атестатів, концерт і п’янка на всю ніч з горланням дурними голосами народного пісенного репертуару типу "Чому розплетена коса…" Я не проти пісень — я проти спітнілих масних пик, розчервонілих від алкоголю…

"Так це для тебе — не свято?" — повівся на мої слова мій колишній хлопець, провокуючи мене на ще більшу відвертість. "Ні!" "А чому? Ти вже така горда, що не потребуєш нашого товариства?" "Якого це — вашого товариства?" "Ну, класу, вчителів…" "Класу — потребую, вчителів і ваших батьків — ні!" — затялася я. І відчинила скриньку Пандорри, з якої на мою голову посипалося стільки цікавого, що й згадувати не хочеться… Мовчала лиш моя подруга із низьким айкю і дивилася на мене, як на збожеволілу. Нарешті я дізналася, як мене "люблять" в класі, що навіть бояться, аби я не зіпсувала їм випускної вечірки. І тоді мені нічого не лишалося, як спалити мости. "Та чого ви всі так розрепетувалися! Я все одно не прийду на випускний — їду навчатися за кордон! Мої діти теж житимуть у Флориді!" Вічна відмінниця остовпіла, бо завжди вважала мене не дуже мудрою, а тут таке щастя… Мій колишній хлопець скривився, почувши про Флориду… А решта просто вирячила очі. Прощавай, таємнице! Завтра знатиме уже вся школа, вулиця і половина мікрорайону. І нема на те ради…

Вдома я покаялася бабусі, що язик мій підвів і її. Вона лиш зітхнула… Зосталося пережити ранню Паску у квітні, а в травні приїде мама, щоб після іспитів, у кінці червня, мене забрати на батьківщину Гамлета й Офелії.

Вже добре сутеніло, коли прийшов сусід. Він зміряв бабусі тиск, вколов ліки і лишився з нами вечеряти. Бабуся попросила його відкоркувати пляшку червоного "Мерло". ("Мурло" — так ми з мамою називали це вино, коли були в гарному настрої). Сама лиш губи вмочила. І повідала сусідові про наші таємні плани. Він сприйняв повідомлення спокійно. Аж занадто спокійно. Сказав, що це нормально, коли є така можливість — нею треба скористатися. Це ж не кожному пощастить… І погладив мене по голові. Руки його — такі гарячі — злегка тремтіли. Мені хотілося плакати, бо ж не повезу його із собою у картатій валізі на коліщатках… І я не криючись обійняла його широкі плечі. Бабуся сприйняла цей рух як належиться — тобто просто "не помітила". Незабаром вона заснула, а ми пішли до моєї кімнати, де й просиділи до глупої ночі, шепочучи одне одному на вухо різні милі дрібнички. Мені не хотілося розлучатися, але прийшов під двері пес і почав шкрябатися і вуркати. Довелося його випустити у двір "на прогулянку". Зібрався й сусід. Я подала йому хутряну шапку і закутала шию шаликом: так мама вранці відпроваджувала тата, а я, маленька, підглядала в щілину.

Наступного дня я не пішла до школи, щоб там вгамувалися пристрасті. Збігала на базар за мандаринками, купила в сільської бабці молока і сиру, зайшла в аптеку за ліками для бабусі. Потім готувала обід, варила кашу для пса, мила посуд… День минув швидко. Виявляється, вдома так багато роботи, що не встигаєш і озирнутися, як вже пора топити пічки на ніч. Телефонувала подруга, переживала, чи я часом після вчорашнього не злягла. Я її заспокоїла і поспішила покласти слухавку. Бо в дверях вже стояв він.

Мені було приємно спостерігати за його умілими рухами, коли знов заходився біля бабусі із тонометром та шприцами. Та й бабуся (це відчувалося з її поведінки) ставилася до нього як до кваліфікованого

лікаря, слухняно відповідаючи на питання: чи не паморочилося в голові, чи не було нападів нудоти… Ні, таки треба було йому вчитися на медика, а не на ветеринара!

Ми знову вечеряли разом, і мені подобалося бути за господиню, припрошувати до салату чи до печені, наливати чай… Чому мені так мало літ, що я ще не можу мати його за чоловіка?!

Але на цей раз наше побачення було коротким — він першим устав з-за столу, підійшов до бабусі, що сиділа у м’якому фотелі, потримав її за зап’ясток, слухаючи пульс, промовив кілька заспокійливих слів і почав одягатися. Я була розчарована. "Тобі конче потрібно йти?" — спитала я. "Так, обіцяв бути вдома раніш…" Чому те "вдома" у нас в кожного своє?

Бабуся помітила, що настрій у мене змінився. "Іди до мене", — покликала вона. Я присіла на маленький ослінчик, колись змайстрований татом нашвидкуруч. Тепла бабусина рука торкнулася моєї маківки та так там і залишилася. Ми обоє мовчали — і обоє були засмучені. "Я тебе дуже налякала?" — тихо спиталася бабуся. "Та…" — не наважувалася сказати правду я і так замружилася, аж повікам стало боляче. "Ти боялася… що я… помру?" "Та що ти таке кажеш! Не смій і думати!" "Я давно думаю… Бо все колись добігає кінця. І мені хочеться встигнути побачити тебе зовсім дорослою — твоїх діток побачити… Це ж нормально! Ти так часто кажеш…" "Бабусю, та ти ще й бавитимеш моїх дітей!" "Звісно, бавитиму, якщо ти мене цим ощасливиш. Але… Якби так трапилося… Ніколи не полишай мами… Не живи далеко від неї… Добре?"

Березень

Бабуся одужала. Вона вже навіть поїхала до міста і отримала від мами переказ. Увечері ж довго говорила телефоном із якоюсь своєю приятелькою, при цьому себе називала "твоя перестаріла подруга". Другого дня по тому я зазнайомилася із бабусиною співрозмовницею,

приїхавши на перший урок "поглибленого вивчення" англійської. І зразу прикипіла до неї. То була гарненька делікатна жінка з дуже доглянутою зовнішністю: легенький макіяж, прозорий лак манікюру, пофарбоване каштанове волосся бездоганно причесане, а одяг, навіть домашній, рожевуватих відтінків. Від неї ніжно пахло французькими парфумами. Її голос заворожував, коли вона садовила мене в крісло, сама сідала навпроти і починала діалог. Я й не зчувалася, як із пам’яті виринали фрази у відповідь. І летіла тричі на тиждень до бабусиної приятельки, як на свято. Навіть трохи призабула свої тривоги, свої страхи із-за такого вже й недалекого від’їзду. Ці уроки мене просто лікували. Ми розмовляли щораз на іншу тему, і це не були набридлі шкільні "топіки", від яких вже на зубах оскома… "Чому людям подобаються детективи?" — питала мене бабусина приятелька. І я відповідала, навіть часом домішуючи українські слова, які вона м’яко замінювала англійськими, що западали в глибини моїх мізків, готові при потребі вискочити на поверхню. Ні, такої науки я в школі не мала! "Розкажи мені, що поробляє твоя бабуся?" "О, на це питання відповісти найпростіш… і найскладніш, бо домашні справи такі прозаїчні!" Хіба в школі можливо спілкуватися з учителькою таким чином?

Я настільки захопилася, що почала вдома сама з собою розмовляти англійською, аж бабуся стривожилася. Але мені було в кайф вимовляти не заяложені блоки-кліше, а живі теплі слова! Уранці я зверталася до бабусі: "Леді, вам чай з молоком і медом? А чи не будемо ми з вами іржати після вівсянки?" "А зараз — поволі друге речення! Я там не все зрозуміла!" — просила мене бабуся. Одне слово, я сама себе не впізнавала…

Мій несподіваний вибрик у класі швидко забули, принаймні ніхто не виказував образи. Вічна відмінниця, щоправда, перестала списувати домашні завдання з англійської, бо я почала їх виконувати, додаючи здобуте в бабусиної приятельки, що відразу помітила англійка: "Ти вчишся ще й на курсах?" "Ні, приватно…" "А-а-а…" І вона схвально хитнула головою. Після того вічна відмінниця теж почала бігати на уроки англійської, та це їй допомогло мало: вона просто не була

здібною, а лишень зубрила. Зате порівняти її оцінки і мої — небо й земля!

Але то таке! Бабуся не сварила мене за "п’ятірки" з математики, а гуманітарні науки я легко дотягувала до "десятки" і незважала на те, що завучевий син постійно мене в цьому переганяє. Та нехай має те, що хоче! Він же не в мене краде! Просто шкода укралю і деріка, які похапцем зупиняють його, коли він починає заплітати, як небіжчиця ногами. Зрештою, це для нас розвага, і мій колишній хлопець зиркає покрадьки на мене, щоб пересвідчитися в нашій спільній реакції: ми опускаємо очі або нагинаємося аж під парту і там задихаємося від сміху.

Сніги розтанули, наш сад віджив після зими, бузок запах, готуючись вкритися липкими листочками, а на нашій хутірській вулиці запанувало весняне багно.

Перед Паскою приїхала мама — вона схудла, але не втратила бадьорості. Її очі таємничо зблискували, коли я заходила після школи до хати і заставала їх із бабусею за розмовами. "Мамо, ти мене лю…?" — питалася я, пригортаючись до неї. "Лю…" — відповідала мама, цілуючи мене в маківку.

Одного вечора прийшов тато, і бабуся чогось раптом покликала мене із собою до своєї давньої знайомої "на каву". Яка там кава на ніч? Але я слухняно пішла, тобто поїхала з бабусею в інший кінець міста. Звісно, пили не каву, а чай з акацієвим медом. Мені довелося вислухати чимало цікавих історій із їхньої спільної молодості, перегортаючи альбоми в оксамитових оправах. Спочатку я трохи нудьгувала, а потім почала придивлятися до молодих облич, народжених перед війною і по війні. Вони були зовсім не схожі на нас — якісь старші, серйозніші. Звісно, їх дещо кам’янив фотоапарат, що його ставив на триногу якийся поважний пан, згинаючись мало не навпіл і накриваючись чорним кавалком тканини. Так мені пояснювала процес бабуся, бо "мильниць" тоді ще не було.

Особливо мені припав до вподоби один юнак у вишиванці, який із кожною альбомною сторінкою старшав, доки не став сивовусим дідусем. Це був батько бабусиної знайомої, яка повідала нам його історію, витираючи щоки від сліз. Виявляється, він мав старшого брата, і того німці захопили під час облави на молодь, щоб вивезти на роботу у свій фатерланд. Так їхня мати взяла свого молодшого сина і пішла до офіцера, що наглядав за вагонами з бранцями. Вона плакала і ставала перед ним на коліна, благаючи випустити старшого і забрати молодшого, бо цей сильніший і витриваліший, з нього буде кращий робітник. І німець погодився на такий обмін… По війні брати ворогували. Старший називав молодшого "рабом" і хвастався кількома медалями, що встиг здобути за півроку служби в армії — він втратив пальці на правій руці з необережності, а пояснював поранення "бандитською кулею"…

В мене всередині все затерпло… Хоч я й одиначка, та не уявляю собі, що в родині когось люблять менше, а когось більше. Чи не розірвалося навпіл серце в тієї жінки, яка обмінювала синів, вирятовуючи старшого?

Ми досиділися до пізнього часу, і довелося викликати таксівку, бо весь громадський транспорт вже зупинився. Що йому до двох громадянок, які ніяк не могли вийти із гостинного помешкання третьої?!

На диво, тато ще не пішов і навіть не почав збиратися, коли ми з бабусею переступили поріг. "Ну от, — подумала я, — тепер ще й йому доведеться викликати таксівку. Знали б, то не відпустили нашої…" Що це за дивна ніч, коли нікому не хочеться спати? Чому всі якісь не такі?

Тепер ми сиділи вчотирьох за столом, і я помітила, що ні тато, ні мама навіть не торкнулися тістечок і фруктів, а відкоркована пляшка вина хіба раз вилила із себе третину всієї рідини, що так і не була випита із бокалів. Але вони обоє якісь м’які і зворушені, дивилися один одному в очі, промовляючи звичайні слова, між якими вгадувався потаємний зміст. Мама позбулася своєї категоричності, якою відлякувала від себе тата в минулі свої відвідини, а посміхалася йому і

навіть розкуйовдила його сивувату чуприну, згадуючи, яке колись він мав неслухняне волосся. Бабуся теж додала свої п’ять копійок: вона розповіла, як в перші місяці по одруженні тато повертався з роботи і не виходив із кімнати на кухню, доки мама не повернеться із занять. Соромився бабусі й дідуся… Бідний мій, яким же це треба було бути затисненим, закомплексованим, щоб тамувати голод якимись карамельками, але не вечеряти без мами?!

"Та мені здавалося, що я забагато їм…" — пояснив тато. "Хіба я тобі в миску заглядала?" — спиталася бабуся. "Ні, але я все одно чувся ніяково…" От і маєш! Що б на це сказав мій колишній хлопець, зациклений на психології?

Тато лишився у нас до ранку — йому постелили на дивані у вітальні, і я чула, засинаючи, як мама все ще розмовляла з ним про якісь дрібниці.

Наступного дня я прогуляла уроки, бо прокинулася пізно. Вдома не було нікого, окрім пса, що хропів, мов дядько після доброї чарки. Бабусині розпорядження, написані каліграфічним почерком, були короткі: помити посуд, купити хліба, закип’ятити молоко. І все.

Я вперше не поспішила їх виконувати, а, обійшовши всі чотири кімнати, знову лягла в ліжко і задрімала. Мені ввижалося щастя… Тато й мама більше не розлучатимуться, і я щодня чутиму різкий запах "Дубельвіскі". Ми відремонтуємо наш будинок, проведемо опалення нагору, в мансарду, і облаштує— мо там для мене кімнату, в якій я зможу зустрічатися з сусідом, уникаючи контролю з боку дорослих. Мама піде працювати в якесь туристичне агенство, а тато нехай собі возить той секонд-хенд, якщо йому так хочеться.

Від’їзд в далекі краї видавався мені чимось нереальним, надуманим, бо чого кудись їхати, коли в теплому бабусиному кубельці завжди так затишно і приємно? Та й моя лав сторі ніяк не сягне кульмінації, а кульмінацією я вважала… одруження. Я цього хотіла… Хоча сусід ні разу

не змальовував переді мною цієї перспективи. Чекав, доки я закінчу школу? Не поспішав, бо мав наскладати грошей на весілля?

І я знову заснула. Крізь сон чула, як повернулися бабуся із мамою, як тихенько перемовлялися про вчорашнє, співчутливо кажучи про тата, що йому доведеться нелегко — підіймати двох дітей… Чому двох? Мене вже не треба підіймати — я сама стою на ногах. А той хлопчик бігає, як заведений. Мама шелестіла целофаном, показуючи бабусі якісь речі: це добре буде на осінь, а це такий конверт — у них там ніхто не загортає дитину в коцики. Комбінезончик найменшого розміру, а це трохи більший…

Вони заскочено озирнулися, коли я вийшла із кімнати. На дивані — як на виставці дитячого одягу. І той одяг переважно рожевих і білих барв. Для маленької дівчинки… "У тата буде ще одна донечка!" — поспішила з поясненням бабуся.

Ще одна… Крім мене… Чого ж вони так тішаться? Я знизала плечима і зачинила двері.

Саме зараз не хотілося сидіти в кімнаті наодинці зі звісткою, але й не було ніякого сенсу виходити до вітальні, коли там таке радісне збудження.

Тато мене зрадив. У нього все менше буде часу забігати до нас, і я не цілуватиму на прощання його посивілі скроні. Він вже не заходитиме до нас за тиждень до мого дня народження, щоб порадитися із бабусею про подарунок… "Дарованому коню в зуби не дивляться, але побажання висловлюють", — почула я з-за дверей, коли вони з бабусею обговорювали мій "ювілей" — шістнадцять літ. Це було ніби в іншому вимірі…

Але ж мене тут не буде — я поїду з мамою! Так що все одно не бачитимуся з татом. Бідний мій, носи на плечах своїх маленьких дітей, бо я вже виросла!..

Квітень…

"Судженого конем не об’їдеш!" — полюбляла повторювати моя бабуся, а я це розуміла так, що нареченого мені визначено долею. Насправді ж йшлося про інше: якщо тобі судилося щось добре чи зле, то того не уникнути, не оминути, не позбутися. От, наприклад, взяти мене. Тепер я в принципі маю брата, а ще матиму сестричку, хоч їхня мама — не моя. Чи зобов’язана я їх любити? І чого мама притягла стільки подарунків для ще не народженої дівчинки, якщо вони з татом давно розлучені? Може, їй шкода, що ця дівчинка — не її донечка? Якби підлітки з Беверлі-хілз мордували себе такими питаннями, їх би вже відвели до психоаналітика, який би провадив з ними бесіди і поповнював свій банківський рахунок. А я цю проблему можу обговорити лиш із своєю подругою, бо сусідові соромлюся зізнатися, що мій посивілий тато такий сексуально активний. Ми ж із ним обоє добре знаємо, звідки беруться діти…

Подруга округлила свої підведені блакитним олівцем очі і вигукнула: "Повний капець!" Я з нею погодилася. Вона почала випитувати мене інші подробиці про тата, але дзвоник хрипко повідомив початок уроку. Я сіла на своє місце, але так і не в’їхала в тему, бо думала лишень про своє. В селах до цього часу вважають двадцятилітню дівчину старою панною, а в містах почалася американська пошесть народжувати дітей в період друг. ої молодості… Це наслідок внутрішньої розкутості сорокарічних? Може, запитатися знайомого "напівпсихолога"? Та він, певне, доки доїде до Флориди, то й сам народить дітей під старість! І навіщо когось розпитувати, коли можна поцікавитися у тата, чого це він надумався обсістися дітьми? Ні, не треба, скільки можна заганяти його в кут… Най си діє Божа воля, як колись казала татова тітка.

Я ледве дотерпіла до кінця уроків, щоб не зірватися з місця і не побігти додому, де вже бабуся і мама місили тісто, збивали білки, терли мак і перебирали родзинки. Але нас примусили узяти мітли і повигрібати сміття з усіх закапелків шкільного двору. Мені не хотілося протестувати, щоб в черговий раз не діставати кєру. Хоча шкода було нових мештів-мокасинів, привезених мамою. Мій колишній хлопець помітив мою розгубленість, бо я крутила в руках мітлу, вишукуючи сухі місцинки без болота. Він забрав її у мене з рук і дав пензлика малювати цегляні трикутники навколо клумби. Це не набагато полегшило мої страждання, бо довелося все одно берегтися, щоб не накрапати білилом на взуття. Зате в душі я тішилася, як вічна відмінниця закусила губу. їй не сподобалася галантність майбутнього психолога.

Коли шкільний двір було прибрано, ніхто вже нікуди не поспішав, і всі раптом вирішили піти "на пиво" до найближчого кіоску з парасольками. Зізнаюся, що муки сумління мене таки гризли, адже мама з бабусею розраховували на мою допомогу, але зневажити такою пропозицією — значило зовсім уже відрізати себе від однокласників. Зрештою, на них так само чекали вдома... Скинулися своїми копійчаними заначками — вистачило на три пляшки і два пакетики горішків. Ми окупували чотири столики, зсунувши їх до купи. Пиво поналивали в білі пластикові "стаканчики": на кожного прийшлося по два ковтки. Але ж пиво — то всього-на-всього причина, щоб посидіти разом на сонечку по-дорослому! Вічна відмінниця позирала на мене спідлоба, бо, бачте, її теперішній хлопець стояв за моєю спиною (кільком не вистачило місця) і нахилявся через моє плече, дістаючи зі столу горішки. Від його подиху в мене рухалося волосся над вухом. І це справляло враження, ніби він щоразу торкається його щокою. На дні тих пластикових ємностей лишалося ще по кілька крапель, як айкю моєї подруги підказало їй шалену ідею: випити решту на брудершафт і всім поцілуватися. "Хто з ким вип’є?" — спиталася я. "Так!" — підтвердила подруга. "Тоді я вип’ю з тобою!" — обернулася я до свого колишнього хлопця. Він не заперечував — і ми схрестили свої імпровізовані бокали. Якби це бачила кєра!.. Ми поцілувалися, обійнявшись, як справжні закохані. Однокласники зааплодували і взяли з нас приклад. Двом

дівчатам не вистачило хлопців, то ж вони дочекалися, коли "звільняться" найсміливіші… Ті поцілунки сп’янили нас більше за пиво. Син завуча розповів сміливого анекдота про лекцію для несміливих юнаків, їм досвідчений спокусник радив вивезти дівчину за місто, по-гусарськи відкоркувати шампанське, щоб його бризки полетіли на її шию, а потім починати ті бризки злизувати язиком… "А чи не можна шампанське замінити пивом?" — поцікавився у спокусника один із юнаків… Ми реготали, як навіжені, бо в кожного з нас в жилах закипала кров і пінилася, як шампанське. Нікому не хотілося розходитися по домівках, і кожен забув про ті прикрощі, які ми завдавали одне одному протягом цілого життя в шкільних стінах. Вічна відмінниця гнула кирпу, що не заважало їй клеїти завучевого сина, який дістався їй "на брудершафт". Ми почали згадувати свої витівки та хитрощі, зізнаватися в дрібних гріхах, особливо в причинах своєї відсутності на уроках: "А ми тоді з мамою до Польщі поїхали…" "Я не хворів — гнав з татом горілку на весілля сестри…" "Мої до цього часу не знають, що я тиждень катався на каруселях в парку культури…"

Справді, це треба, щоб війнуло розлукою, аби тобі стало все дорогим і неповторним. Навіть нелюба кєра… Навіть заздрісна вічна відмінниця… І тим більше — твій колишній хлопець, зациклений на психології і столичній академії, звідки він планує завоювати Сполучені Штати Америки…

Я повернулася додому під вечір, коли в кухні пахло великодніми святами…

А другого дня в тата народилася донечка, яку він назвав на честь моєї бабусі. Принаймні, він так сказав, почервонівши, як школярик перед вчителькою. Щоправда, бабуся і мама мають одне і те ж ім’я. Але то вже справа десята.

На великодній обід прийшов мій сусід зі своєю паскою і писанками. Мама зустріла його приязно. Це був один із моїх найщасливіших днів, коли я могла не ховатися зі своїми почуттями, а сидіти поруч зі своїм

коханим, зазирати йому в очі і взагалі поводити себе ніби молода дружина. За вікнами малеча стріляла китайськими петардами, від чого наш старий пес щулив вуха і втікав на веранду. Бузок ще не цвів, але пахнув. І хмари на небі були бузковими.

Мені не вірилося, що мамині плани забрати мене за кордон колись і справді здійсняться. Колись… Тобто за якихось місяців два! Я боялася про це думати — і весь час думала… Але коли ми зустрічалися із сусідом, я забувала ті невеселі думки і жила теперішнім. Смішно, але я хвилювалася за його державний іспит, за його дипломну роботу, розпитувала про це, та він лиш відмахувався: "Тобі воно треба?" В цьому вчувалася деяка зверхність, яку не помічаєш, коли закоханий до нестями. А це був мій правдивий стан.

Коли я дізналася від мами, скільки різних паперів треба оформити та завірити нотаріально і скільки те все коштує часу, нервів та грошей, то зрозуміла, що сама на таке ніколи б не відважилася. Я взагалі часто буваю невпевнена у своїх силах. Як моїй мамі, такій пещеній дитині-одиначці, вдалося виховати в собі таку потугу, не знає навіть моя бабуся. Вона колись здивовано сказала мамі: "Дивлюся на тебе — і не віриться, що ти моя донька…" "Біда навчить…" — озвалася мама. Отак! Значить, вся її впевненість, самостійність і енергія — наслідок науки бідою. Хоча вона могла й інакше діяти… От її колишня коліжанка, наприклад, за два місяці нелегального перебування в Італії найшла собі багатого покровителя, значно старшого за неї. Той дідусь кинув сімїо, відсудив половину бізнесу в сина, ровесника своєї пасії, і зажив з нею як з дружиною. Ще й дозволив їй привезти свого сина, якого влаштував у богословський колегіум. "Ти маєш пишатися, Антоніо, що при тобі така кобіта!" — казала мамина коліжанка своєму коханцеві, коли одягала на себе вишиванку, коралі і йшла з ним до тої церкви, де збиралися українські заробітчани. І він пишався!

Мама розповідала цю історію, не заздрячи і не засуджуючи ту жінку, а дивуючись такій підприємливості. Бабуся мовчала, лиш здивовано похитувала головою.

А в мене перед очима стояли кадри аматорського відео з весілля тітки моєї подруги. Вона вийшла заміж за власника ресторану в маленькому італійському містечку на узбережжі моря. Вельон, сукня, вінчання, не більше тридцяти гостей за окремими столиками. Нема й натяку на весільні пісні і забави. Обоє (а вони ровесники моєї мами) аж пурхали з радощів.

Потім їм довелося мешкати усією традиційно великою італійською родиною, галасливою й нетерплячою в діях, в одній малометражці, аби економити гроші на двоповерховий чотирикімнатний будинок, стіни якого вже стояли зведені. Ресторан давав прибуток лишень в курортний сезон. За рік-два бізнес луснув, і вони продали своє недобудоване житло, щоб розпочати нову справу… Подруга бідкалася, що її тітка прорахувалася: до неї спершу сватався удівець пенсійного віку, в якого водилися грошенята, але вона захотіла молодшого.

Так що ніколи не вгадаєш, де підстилати солому…

Травень

Що ближче до червня, то нервовіші учителі. Батьківські "культпоходи" в школу стали систематичними, бо ж обговорювалося все: від бажаних оцінок до розмаїтих канапок та їх кількості на столах опісля іспитів. Особливо запопадливі мами обіцяли спекти двометрові пляцки і рулети із свіжими полуницями. Кєра всьому давала лад, смикаючи за ниточки їхньої безпорадності в цей відповідальний час. Один тато-бізнесмен вирішив своїм коштом поміняти всі вікна в нашому класі, і тепер його доньку не зачіпали на жодному уроці. Проте вона з цього приводу дерла лаха, а не пишалася. Нормально!

Мене ж у цей час більше турбувало інше: ми з мамою пройшли майже всі інстанції і отримали практично всі дозволи на виїзд, але непевність в тому, що все це відбудеться, не полишала. Часом здавалося: зараз мама заллється сміхом і повідомить… Що повідомить?

Мовляв, перепрошую, я погарячкувала, мені не шкода ні часу, ні грошей?! Та в той від’їзд вже стільки вкладено!..

Я також із здивуванням почала помічати, що якось байдужію до свого сусіда. Ні, ми так само зустрічаємося (все частіш у мене вдома), і я милуюся його гарним обличчям, і ніжуся в обіймах, але… Пропала інтрига… Чи, може, перспектива. Не знаю. Все якось перестало бути святковим. Кудись зникли мої потаємні бажання рвонути з ним днів на три подалі від людей, в забуту хату його далекої рідні… А ми ж планували це ще з зими! Щоб тільки ліс, ріка і тиша… Він теж не згадує. Певно, змирився, що я вже думками давно перелетіла кордони.

Мамина мобілка все частіш озивається, і вона цьому радіє. Розмовляє англійською швидко і впевнено, але мені вистачає інтелекту, щоб впіймати нотки кокетування з невідомим співрозмовником вже з перших; фраз, а потім я чемненько виходжу з кімнати. Нехай щебече без свідків!

Нарешті настав час сказати мені правду… Мама зайшла перед сном до мене і сіла у кріселко, що колись було гойдалкою, а потім розсохлося і розламалося, то тато його відремонтував. Очі в неї були трохи сполохані, і мені теж стало тривожно. "Ну, моя доросла донечко, мушу тобі зізнатися…" Мені подумалося, що зараз виявиться той "скелет у шафі". Так і сталося. Мама не їде гувернанткою до того Гамлета, а виходить за нього заміж. Вони укладуть шлюбний контракт, за яким данець виплачуватиме мамі гроші на витрати, а вона матиме право ними платити за мою освіту. Але не зразу… Спочатку я буду два роки адаптовуватися до данського способу життя, мешкатиму з ними під одним дахом, але в окремій кімнаті з окремим входом. "Для служниць?" — несподівано вирвалося в мене. Мама здригнулася: "Розумієш… Мені доведеться стати матір’ю двом маленьким діткам. Він вважає, що я занадто багато уваги віддаватиму тобі, а ними займатимуся лишень про людське око. Тому тобі краще жити ніби окремо…" Бідна моя мама! Цей її шлюб — задля мене? Та не потрібно мені такої жертви і принижень! "Ти направду цього хочеш? А ти поцікавилася, де поділася його перша

дружина? Може, він її убив? І чому зразу ти цього не сказала, а обманювала мене: буду компаньйонкою, бо жінка не розуміє мови…" — я так сильно кричала, що в кімнату зазирнула бабуся. Але лишень зазирнула… Мама, здавалося, була готова до такої моєї реакції. "Ти ще так мало розумієш… Не можна все життя очікувати, що тобі випаде щастя. Треба самому його шукати…" "І ти його знайшла! Щастя, втілене в скупого лицаря! Він не боїться довірити тобі двох своїх доньок, але настраханий твоєю дочкою із бідної держави! Бо вона крастиме їхні солодощі і вдягатиме їхні сукні! Так я вже доросла! І не влізу в платтячка й шортики!" — мене ніби прорвало, і я не могла ніяк зупинитися у своїх докорах. Нетримання слів, як сказала б моя бабуся. Мамі було боляче вислуховувати моє волання, та вона терпіла. "Почекай, не лементуй! Ну, так склалося… Мені цей чоловік подобається… Але він — з іншої культури. Треба на це зважати! Він міг взагалі поставити мені умову, щоб я тебе не привозила. Але це Я йо’му ставила умову! Щоб ти була поряд і навчалася!" Ну, от, приїхали. Абзац і капець одночасно! Два в одному! Що таке — подобається? Це ж треба щодня його бачити, спати з ним в одному ліжку, спілкуватися не тільки про те, чим цілий день займалися його донечки, а й про… Про щось інше. Наприклад… Ні, моя голова не сприймала такого — думки плуталися в якийся чорний клубок, і уява змальовувала жахливі картини майбутнього маминого шлюбу з розрахунку. А раптом він — прихований садист? Або їхній мафіозі? І його колись пристрелять на порозі котеджу, а дітей з мамою викрадуть?! І я стану свідком цього, бо дивитимуся з вікна свого автономного мешкання…

Я себе не контролювала і весь цей коктейль уявного жахіття вилила на маму. "Звідки в тебе стільки чорнухи? Надивилася нічних каналів? Та чоловік має легальний бізнес, його прибутки дозволяють йому все: подорожувати світом, літати на спектакль в Метрополітен-опера, жертвувати на сиротинці…" — мамі аж подих перехопило. "І при цьому він боїться, що ти його обкрутиш кругом пальця, що скористаєшся його можливостями задля своєї доньки!" "Та я перед ним не ховалася… Зразу ж сказала, що не прийму його пропозиції, доки не подбаю про тебе. Це нормально — у них перед шлюбом багато що узгоджується юридично…"

Мама казала про це так спокійно, ніби все життя мешкала там, за кордоном. І перейняла всі їхні раціональні вчинки. Тому моє майбутнє обговорювалося, як купівля-продаж маминих почуттів. Ні, я такого не визнаю! Весь час жити під чіпким поглядом іноземця-вітчима, який зразу ж відокремив мене від своєї родини і від моєї мами, задля освіти в якомусь коледжі?! Та цього добра і в нас вистачає! Подумаєш, ніби моє щастя цілком залежить від диплома! Та захочу — поїду в академію із своїм колишнім хлопцем і якщо не поступлю, то влаштуюся на річні підготовчі курси! Бабуся підтвердить, що мені просто не вистачає систематичних знань, а так я доволі розвинена особа… Але цього я мамі не сказала.

"Ти розчарована?" — мама зазирала мені в очі. "Та не дуже… Просто мені здавалося…" "Донечко, світ тепер такий, що в ньому панує розрахунок. І це не завжди зле. Ну, що в тім особливого, коли двоє дорослих людей укладають угоду щодо свого спільного життя? Це для нас дивовижа, бо ми й зараз залежимо від сердечних порухів. А там — закон, право…" "А які я матиму права? Бідної родички?" "Ти будеш мати все, що забажаєш. Одна умова — добре вчитися." "І не мозолити очі твоєму чоловікові?" "Не треба так гостро! Ми з тобою будемо разом снідати, обідати, вечеряти, а решту часу ти будеш готуватися до коледжу. І повір, не матимеш коли бити байдики! А в суботу-неділю будемо разом виїздити за місто. Усі разом!"

З маминих слів усе виглядає цивілізовано, навіть привабливо. А чи зможу я поплакати в неї на плечі, коли засумую за бабусею? Чи потрібно буде спеціально просити дозволу у того Гамлета?

Наша нічна розмова закінчилася знаком питання. Тобто мама пішла спати так і не дізнавшись, чи переконала мене в доцільності своєї поведінки.

Я була ще в полоні багатьох романтичних мрій і не хотіла з ними розлучатися. Хоча десь у мізках прокльовувалися паростки довір’я до мами. Правда на її боці хоча б тому, що вона вже кілька років здобуває

нам добробут. І перший рік нелегально працювала в Греції, ризикуючи бути затриманою і висланою з країни без копійки грошей. А потім її легалізувала стара жилава пані, яка так полюбляла купатися в ранковому морі… А потім їй трапився цей данець… Скільки ж можна наймитувати? їй самій вже хочеться якоїсь стабільності. Тим більше — такої, з багатим чоловіком, який може забезпечити й мою науку.

Вранці, збираючись до школи, я спиталася в мами, чи має вона фото. Мама здогадалася, про що я прошу. У неї був цілий альбомчик: невисокий білявий (чи навіть сивуватий?) дядечко з тенісними ракетками під пахвою присів біля свого чорного лабрадора. Як у колишнього американського президента! Ось він стоїть в парадному прикиді (чи то фрак, чи то смокінг — я тоді не розбиралася) перед своїм котеджем, збираючись сісти в сріблясте авто. Всього будинку не видно, але центральна частина фасаду мене вразила. Це не наш приватний будинок, якому мало не сто років… Дві кирпатенькі дівчинки в рожевих шубках і каптуриках стоять на дитячих лижах. І лабрадор біля них! Літній відпочинок на морі — данець вчепився в канат і розсікає хвилі на водних лижах, демонструючи пружні мускули і кривуваті ноги. Не Аполон, але може бути. Потім пішли фото з якихось офіційних свят, де йому вручали різні відзнаки. Любить похизуватися, нічого не скажеш! Може, це він таким чином зваблював маму, бо красою його природа обійшла. А моя мама дуже-дуже гарна!

"Скільки йому років?" — спиталася я мами. "П’ятдесят! А що?" "Та нічого… Спортивний…" "Там багато таких — вони дбають про здоров’я". Тоді зрозуміло, чому він так часто видзвонює мамі: щоб вона не проміняла його на когось молодшого…

Особисто я ніколи б не повелася на того старого, хоча він і справді не виглядає на свої роки. "А все ж таки — куди поділася його перша дружина?" — не вгамовувалася я. "Та втекла з його охоронцем, — знехотя відповіла мама. — їй багатій був потрібен лишень для того, щоб виїхати з України… А потім вона нудилася вдома, бо дітьми займалася нянька. З ним нікуди не виходила — не могла завчити елементарні

фрази ввічливості, щоб хоч вдавати із себе поважну даму. А зараз нічого — працює на якійсь бензозаправці і щаслива". "Слюсарю — слюсареве?" — пожартувала бабуся.

Та моя голова не позбулася сумнівів. Чи мама часом не присилувала себе до такого шлюбу? Спитатися чи ні? Може образитися, і тоді я пошкодую за свою безтактність. Але ж нічого не можна змінити — "процес пішов", як полюбляла когось цитувати моя бабуся.

На останню шкільну лінійку нас просили прийти нормально вбраними, тобто у формі, а не в джинсятах. Дівчата домовилися ще й бантики пов’язати, і мені довелося довго шоркати шухлядами, доки знайшлися дві капронові стрічки із золотими обідками. Тому я запізнилася: наш клас уже стояв попарно (хлопець-дівчина) і ось-ось мав рушити з кєрою на чолі. Вічна відмінниця трималася завучевого сина, мій колишній хлопець був останнім і без пари. Так що мені не було вибору. Під козацький марш (до чого тут козацький марш?) ми крокували, збиваючись із такту, до спортивного майданчика, де вишикувалася уся школа. Першачки мали нам подарувати квіти, а ми їм — книги. Такий ось джентльменський взаємообмін.

Я дивилася на все це дійство і стримувала сльози. Не від розчулення "проникливою" промовою деріка, в якій він черговий раз згадав про злети і падіння та про широкий життєвий шлях, на який ми ступили просто зі шкільного порогу. Ні! Мені було гірко на душі, що доведеться жити далеко від подруги з низьким айкю, не бачитися із своїм колишнім хлопцем, не чути претензій кєри…

І всі мої образи стали космічним пилом на тлі всесвіту. Він же такий величезний! У ньому є місце для щасливих і не дуже, для хитрих і щиросердних, для мудрих і, як каже бабуся, недалеких… От я, наприклад, належу до пестунчиків долі. Чого мені бракує? Маю бабусю, вустами якої промовляють кілька педагогічних поколінь… Маю таку молоду і таку гарненьку маму — сама нею милуюся і не розумію, чого вона не впала в око якомусь нашому олігархові, щоб нам не довелося

перелітати кілька кордонів до того блондинистого данця. І, зрештою, я таки татова донька, а тато обіцяв мене не зрікатися. Бо колись давно сказав дивовижне слово "лю…"

Червень

У бабусі існує теорія, що людина протягом свого життя має відчути на власній шкурі і багатство, і бідність. Хоча ми й не дуже заможні в порівнянні із іншими, але нам нічого не бракує. Менше вкусиш — швидше проковтнеш, повчала мене бабуся. Але мама розповідала, що в шкільні роки та ще й на першому курсі їм доводилося вигадувати так, щоб ніхто не помітив, наскільки вони важко живуть. Тоді наша хата мало не завалилася після буревію, відшкодувань державних було як кіт наплакав, всі заробітки дідуся й бабусі пішли на капітальний ремонт, та ще й позичили в далекої рідні. Позичаєш чужі гроші — віддаєш свої… Одне слово, років зо три мамі нічого не купували з одягу, окрім пальта, бабуся діставала десь дешевої вовни і вигадувала їй камізельки, спіднички, светрики й. сукні. "Ще трохи — і навіть білизна була б в’язана, — жартувала мама, — зате всі навколо заздрили моєму гардеробові". Потім настали часи відносного добробуту, потім накрила нас "криза неплатежів", як мудро пояснювали з телеекрану, яка й розвалила нашу родину. Якби тоді тато не запанікував, — усе було б інакше. І моя мила мама, така тендітна з виду, ну просто тобі юна дівчина! — не змінила б різко своє життя.

Ми з бабусею ходили навідати татову донечку. Мою молодшу сестричку… Смішне немовлятко мало вже місяць, поводило своїми очицями на всі боки і посміхалося. "Це вона до нас сміється?" — спиталася я бабусі. "Ні. Вона ще не тямить… То така гримаска…" Татова дружина дозволила мені потримати її на руках. Я спочатку боялася, а потім звикла і кілька хвилин мовчки носила дитя по кімнаті. Потім дівчинку взяла бабуся. О, вона майстер приказувати! Чого я тільки не почула: що й виросте вона великою, гарною, мудрою, і буде чудово співати, і її маленькі пальчики навчаться різної роботи — пекти, варити,

шити, білити… "Бабусю, — зупинила я її, — що ти пророкуєш їй долю домогосподарки! Доки вона виросте, вдома все механізують!"

Тато прийшов, коли ми вже стояли біля хвіртки. Він мав гарний настрій, тримав у руках торбинку, звідки визирали курячі стегенця, а з кишені піджака виткнувся маленький букетик крокусів. Я його помітила і промовисто поглянула татові у вічі. Дивно, він не зніяковів і не зашарівся, а дістав його і подав дружині: "Це тобі…" Тато відпровадив нас до маршрутки. Він змінився, і це помітила й бабуся: "Гарно виглядаєш! Навіть помолодшав!" — сказала вона йому і по-материнськи поплескала по щоці. "Ви таке скажете… Помолодшав… Треба молодшати, бо діти малі… Не всі!" — озирнувся він на мене і підморгнув.

"Нехай татові пощастить!" — промовила я подумки.

Вдома цілий вечір мені хотілося наодинці порозмовляти з мамою, але вони з бабусею затіяли ревізію в шафах, витягаючи з них одяг. Мама любила цю справу: вона без жалю відкидала в кут спідниці, блузони, сукні, щоб вранці охайною купкою покласти їх біля смітника на початку вулиці. Хто потребує — той забере. Бабуся охкала, що там є нормальні речі. "Та ти ж їх не носитимеш! — заперечувала мама. — То пожива для молі!" Отак вони години зо три бабралися в шматах, і я не дочекалася на маму — заснула.

Мені снилися маленькі дівчатка в рожевих шубках і каптуриках, шикарний дім з округлими кущиками дрібних квітів і чорний лабрадор, як у американського президента. Уже хотілося все те побачити на власні очі.

Іспити я складала без несподіванок. Вчителі миролюбно закривали очі на наші списування і милостиво дозволяли виходити в туалет, де ми швидко обмінювалися шпаргалками. Усні іспити взагалі не проблема, бо язик у мене добре підвішений, і дерік прослухав мій монолог про Івана Мазепу, не вловивши в ньому жодної дати (з числами я не

товаришувала!). Я б ще й заспівала йому "Ой, горе тій чайці...", але то вже було б занадто.

Після кожного іспиту ми дружно їхали в місто або в парк культури і гуляли до сутінків. Всі були такі милі і ввічливі в стосунках, клялися мало не на крові, що кожного червня будемо зустрічатися, і розуміли марноту тих обіцянок. І від того ставало сумно.

Мій колишній хлопець остаточно зациклився на психології, академії і Флориді, тому першим відколювався від гурту і гнав додому вчитися. Він шарив по інтернету в пошуках розмаїтих анкет і грантів, щоб переконатися в правильності своїх дій. Скрізь наштовхувався на віковий та освітній ценз, і мріяв швидше дотягти до третього курсу. Тоді його мрії здійсняться!

Моя подруга мало вірить в свій успіх в медколеджі — вона посварилася із батьками, коли дізналася, що доведеться препарувати не лише жаб... Але вони наполягають, бо там працює якийсь материн похресник.

Вічна відмінниця таки піде в універ, бо має рекомендацію з Малої академії наук, а завучів син — в педінститут на історичний. Правильно! Виросте — стане деріком!

Донька бізнесмена, що поставив у класі нові вікна, вчитиметься на банкіра. Ми жартома діставали її, називаючи "Банкіркою".

Якось так вийшло — мої однокласники, всі до єдиного, чітко визначилися із своїм майбутнім. Лиш у мене воно було якесь туманне. Ну, поїду за кордон, ну, звикнуся за два роки до всього чужого. А далі? Ніхто не застрахований від несподіванок... Передумає мамин чоловік мене утримувати або його бізнес накриється. І що тоді? Повертатися на історичну батьківщину?

Мама наполягала, щоб я таки відгуляла випускний. Вона пішла і придбала білу мережану сукню на атласному чохлі. Найсмішніше те, що вона її міряла на себе, щоб перевірити, чи прийдеться мені. Ми ж із нею в одній ваговій категорії…

Увечері ми по черзі кілька разів вдягали сукню і крутилися перед дзеркалом, як дві подруги. Приміряли прикраси — сережки, ланцюжки, браслетки. Мама вжахнулася, що мої нігті на ногах не налаковані, а босоніжки абсолютно відповідають своєму призначенню, бо мають лише дві срібні смужки… Завтра зранку — у перукарню на педикюр, закомандувала мама, яка не терпіла недоглянутих нігтів і непричесаних голів. Вона навіть із потяга чи літака виходила, ніби із салону краси.

Але на випускний я не втрапила, бо нам привезли квитки якраз на те саме число. І коли мої однокласники витанцьовували в ресторані біля Опери, я вже перетнула кордон.

Перше враження від закордонного летовища — як від велетенського мурашника, облаштованого за всіма законами сучасного дизайну. Пасажиропотоки не перетинаються, всі рухаються у своєму напрямку, ніхто нікого не збиває з ніг, як часом показують у фільмах. Мама вела мене за собою — і її хода танцівниці була впевненою і небоязкою. Чоловіки кидали в її бік швидкі погляди, і я це бачила, хоч була заскочена (та й налякана) таким гігантизмом.

Сіли в літака — я відчула переваги капіталізму. І згадала, як ми втискувалися в крісла "повітряного автобусу", коли літали на море. Зашморгані чохли на сидіннях — це ще нічого. А от коліна пасажирів, що сиділи за нами, постійно впиралися в наші поперекі, бо дебелі дядьки не поміщалися в такому мінімальному просторі.

Навколо розмовляли переважно англійською, навіть японці. Може, вони насправді американці?

"Розслабся, — попросила тихо мама, — у тебе вигляд украденої дівчинки. Ще мене запідозрять в кіднепінгу!" У неї й тут спрацювала іронія…

Мене й справді украли… У мого тата. У моєї бабусі. У мого сусіда, що відвіз нас на потяг і цілував мене на пероні, не випускаючи з обіймів. Ми так з ним і не з’їздили в Карпати…

Приклеєні посмішки стюардес, їхні досконалі обличчя і вдавана зацікавленість пасажирськими примхами мене не тішили. Я тільки зараз зрозуміла, що, крім мами, навколо будуть одні чужі люди, і серед них не буде схожих ні на подругу, ні на мого колишнього хлопця, ні на вічну відмінницю…

Бузкові хмари зазирали в ілюмінатор… Як бузковий кущ… Під вікном…

Насамкінець…

Моє пристосування до нового способу життя відбувалося дещо болісно. Мамин чоловік відверто не пресував мене і часом виявляв деяку зацікавленість моїми справами, але ми обоє розуміли, що все це для годиться. Два роки перебування у своїй-чужій сім’ї навчили мене стриманості — і це добре. Я тішилася за маму, яка вже не мокне в морі із своєю грекинею, а їздить на різні прийняття в шикарних вечірніх сукнях і влаштовує домашні вечірки для чоловікових друзів. Я теж виходила ненадовго до гостей разом із двома дівчатками, відповідала на кілька запрограмованих запитань і поверталася до своєї кімнати. Данець мав вигляд щасливого чоловіка, і це заслуга моєї мами.

А потім я переїхала в студентське містечко, хоча мене туди ніхто не випихав. Таким було моє рішення. Мама зазирнула мені в очі: мовляв, невже так зле… "Ти не маєш цього робити, — переконував мене мамин чоловік, — хіба тебе щось у нас не влаштовує?" Мене, звичайно, все

влаштовувало, але я хотіла самостійності в усьому, як вчила мене моя бабуся. "Заможність часом сприяє лінощам, — писала вона в листі, — тому остерігайся звикати до багатства. У житті — як на довгій ниві..."

На Різдво і на Паску я надсилаю вітальні листівки усім своїм однокласникам, татові, звісно, бабусі, моєму колишньому сусідові (до речі, ще не одруженому з якихось причин) і навіть деріку, отримуючи від них вітання навзаєм.

Я лиш двічі приїздила в гості, і тоді ми з бабусею добами розмовляли, надолужуючи все несказане в листах. Мама вибирається до неї частіш — двічі на рік, бо відчуває свою вину за бабусину самотність. Та бабуся на такі речі має свій погляд: "Хто це такий мудрий сказав, що діти вічно в боргу перед своїми батьками?! Яка дурня! Мені особисто ніхто нічого не заборгував! Я маю те, що дав Бог. І дорікати Йому нема сенсу!"

Звісно, вона сумує за нами, і тому тато приводить до неї своїх дітей щонеділі, особливо, коли забуяє трава на нашій галявинці. Татова дружина приходить теж, і на Свят-вечір вони варять кутю в нас...

Наш невихований пес ледве волочить ноги і більше спить, ніж никає двором, але апетит має добрий. І його законне місце — під бабусиним диваном.

Бузковий кущ всох — на його місці посадили інший, і він вже теж сягає вікна. Життя триває, бо ж воно не що інше, як спосіб існування білкових тіл... А це процес вічний — його не спинити. І хоч я вже зовсім не схожа на колишню школярку з передмістя, в мені часом прокидається оте неслухняне зухвале дівчисько. Тоді мама, буває, вдавано сварить і погрожує: "Ось розповім про це бабусі!"